ژمارەی ٥ **هانا** مارس‌ی ١٩٩٧

ناوەروک

١ـ سەرووتار ٢

٢ـ تاوان یان کولتور \ شنه عبدالله ٤

٣ـ کونترولی سیکس‌ی ژن \ لەیلا قانعی ٩

٤ـ شیعر: کاکە\ ریبوار\ دارا عەلی\ بژار\ مەشخەل\ حەمه عەلی حەسەن ١٤

٥ـ ئیره کوردستانه \ کاروان عبدالله ٢٥

٦ـ له گەرووی سیلو دا \ ریبوار ٢٨

٧ـ رەمز \ ستریندبەری \ ریبوار ٣٣

٨ـ سی‌ودوو لاپەره \ کولونتای \ یوسف رەسولی ٣٤

٩ـ کاریکاتیر \ ئارام عبدالله حسین ٤٣

١٠ـ سەرنجیك له سەر ئیستیتیکای شیعری \ مەشخەل ٤٤

١١ـ ماهیەتی مەزهەب \ ناساندنی کتیب \ بەهرام رەحمانی ٥١

***

سه رووتار

سه رنووسه ر

سلیمان قاسمیانی

خوینه ری به ریز

ئیستا که خه ریکی ئاماده کردنی «هانا» ی ژماره پینجین، شتیکی وای نه ماوه بو روژی جیهانی ژن. ئیمه پیشه کی به بوونه ی ئه م روژه له به شه ریه تی پیشره و به گشتی و له ژنانی کریکار و زه حمه تکیش به تایبه تی پیروزبایی ده که ین. به داخه وه ئه مرو له سه روحه دی سالی دووهه زار، به شیکی گه وه ری ژنانی دنیا له بی مافی مطلق دا ژیان به سه رده بن. کاپیتالیزم وه ک سه رچاوه ی سه ره کی به ش مه ینه تی و بی مافی مروف، به گوپالی مه زهه ب، ناسیونالیزم، کولتوری کونه په رستانه و یاسای کون و گه نده لی پیاوسالارانه، جه هه ننه میکی وای بو به شه ریه ت خولقاندووه که ژنان بی به شترین سووته مه نیه که یه تی. ئه مرو نه ک هه ر ژنانی وولاتانی «روو له پیشکه وتن» به لکوو ته نانه ت ژنانی وولاتانی روژئاواش، که تا راده یه ک له مافه سه ره تایی یه ئینسانی یه کانیان به هره مه ند بوون؛ که وتوونه به ر هیرشی دووباره ی بورژوازی جیهانی له ژیر نازناوی «دیموکراسیی و بازاری ئازاد» دا.

ئه مرو زیاتر له هه ر سه رده میکی تر ئه و راستی یه هاتووه ته روو که بی به شی، چاره ره شی و ئه و زولم و زوره وه حشیانه و ئه و تاوانه نائینسانی و له کوتایی نه هاتووانه ی که ده رحه ق به ژن ده کرین، به بی هه لته کاندنی سیستمی کاپیتالیستی له بنه ره ت را، کوتایی نایه. ئه و ژنانه ی که مه جبوور ده کرین بو تیر کردنی سکی خویان و مال ومنالیان له شیان بفروشن، ئه و کچانه ی که توقی کویله تی ده کریته ملیان و به ئاشکرا وه ک کالا پیشکه شی کریارانی سیکس ی خاوه ن پاره ده کرین، ئه و ژنانه ی که نامووس په رستی کویر و مه زهه بی به رده بارانیان ده کا یان سه ریان ده په رینی، ئه و کچانه ی که فه رهه نگی سوونه تی، دایک و باوک و برا ده خاته گیانیان و ژیانیان لی ده کات به تاریکستان؛ تاوانه که ی هه مووی به ئه ستوی ئه و سیستمه وه یه که ته واوی ئه و نابه رابه ری و خورافه و زولم و زوره ی گرتووه ته باوه شیه وه و دووباره و سه دباره ده یژیینیته وه .

له چیروکی «گولی خویناوی» له ژماره دووی «هانا» دا، کچیک به ناوی «سارا» به ده ست باوکی کوژرا. ئه مه چیروک بوو. به لام سه د داخ که ئه م چیروکه له باره گای «دیموکراتیه ت» له سویددا بوو به راستی و «سارا» یه کی راسته قینه ی ۱۵ سالان به ده ستی براکه ی و ئاموزاکه ی خنکینرا. تاوانی سارا مل کچ نه کردن بو کولتوری گه نده ل و مه زهه بی، کونه په رست و دژی ئیسنانی دایک و باوکی بوو. «سارا» تا قه قوربانی بی مافی و فه رهه نگی دواکه وتووانه و بی ده سه لات کوژی نه بووه. له هه فته دا ژنیک له جه رگی دیموکراتیه ت واته سوید، له چوارچیوه ی ناپیروزی خانه واده دا گیانی له ده س ده دا. ئه وه ی که جیگه ی سه رسورمانه ئه وه یه که ئالاهه لگرانی «کومه لگای فره کولتوری» به و په ری بی شه رمیه وه، به نیوی «ریز گرتن له کولتور و فه رهه نگی خه لکی تر»، فه رهه نگی بکوژانی «سارا» وه ک فه رهه نگی هه موو په نابه رانی کورد نیو ده بن و پاکانه بو تاوانباره کان ده که ن! گوایه «کورد» نه چینی جوراجوری تیدایه و نه فه رهه نگی جوراوجور. ئه مان نایانه وی قه بوولی ئه وه بکه ن که کوردستان کومه لیکی چینایه تی یه و دانیشتووه کانی و په نابه ره کانیشی هه ر به و نیسبه ته خاوه نی کولتور و فه رهه نگی جیاواز و تایبه ت به خویانن. جگه له مه ش مافه سه ره کی یه کانی ئینسانی، مافی یه کسانی هه موو ئینسانیکن، نه ک هه ر مافی تاقمیک له ئینسانه کانی وولاتانی روژئاوا! ئه م کاره ره گه زپه رستانه یه و بی حورمه تی یه به ئینسان. جیاوازی دانان له به ینی ئینسانه کان به پیی شوینی

له دایک بوون، یان ده رکردنی ناسنامه ی کولتوری بو ئینسانه کان به پیی فه رهه نگ و کولتوری دایک و باوک، شایانی ئینسان نیه و ده بی به توندی پیشی پی بگیردری.

***

به بونه‌ی روژی جیهانی ژن، به شی زوری به‌رهه‌مه‌کانی ئه‌م ژماره‌یه‌ی «هانا»، په یوه ندی به مه سه له ی ژنانه وه هه یه.

***

تاوان یان کولتور

شنه عبدالله

ئه گه ر هاتی بو ماله که م
ئه ی میهره بان چرایه کم بو بهینه
وه یه ک ده ربیجه که له وی وه
سه یری قه ره بالغی کولانه که مان بکه م

ئه مه شیعریکی شاعیری ئیرانی «فروغی فه روخ زاد »ه، که له سالانی ۵۰ کاندا نووسیویه تی. دیاره هینانی چرایه ک بو ئه وه ی مالی تاریکی روناک بکاته وه، له گه ل ده ربیجه یه ک که له ویوه چاویک له ودیوی ماله که یان بکات تا بزانی له و دنیایه ی که ئه م لی ی بی به شه چی ده گوزه ری، وه ک سیمبولیک بووه بو ده رچوون له چوارچیوه ی ئه و زیندانه ی که ناوی ماله.
هه ر ئافره تیک ئه م شیعره ی خویندبیته وه، وه ک ره مزی ئازادی ئافره ت له قه له می داوه و له سه ر دلی نووسیویه تی، هه ر ئه و ئافره تانه ش که ئیستا په ناهنده ن، نه ک چرایه ک به لکو مالیکی پر له چراخانیان هه یه، له و خانووه چه ند نهومی یانه دا ده ژین که نه ک ته نها ده ربیجه یه ک به لکو مالی پر له په نجه ره ی هه یه که ده توانی نه ک هه ر کولانه که یان به لکو نیوه ی شاریش چاو لی بکات. به لام تاریکستان بو زور ئافره تی په ناهنده هه ر به رده وامه و ریگه یان نه بووه ته ماشای دنیای واقعی بکه ن و وه ک بوونه وه ریک رولی خویانی تیدا ببینن. هه میشه دیوه زمه ی شه ره ف و ناموسیان بو قوت کردوته وه و کوت وبه ندی ئه میان پی کردووه، وایان لی کردووه قیزی له لاشه ی خوی بیته وه و داوینی خوی لی بیته دووژمن.
هه ر له ژیر ناوی پاراستنی شه ره ف دا روژانه ژیانی چه نده ها ئافره ت ده کریته قوربانی و ده رخواردی فه رهه نگی پیاوسالاری ده دری، که واته ئه گه ر به شیوه ی فیزیکیش ئافره ت له ناو چوار دیواردا قه تیس نه کری، ئه وا چوار دیواری ره شی روحی بو خولقینراوه که ریگای ده رچوونی نادات.
هه والی لیدان و کوشتنی ژنان له ناو په ناهنده دا له م چه ند مانگه ی دواییدا بوو به سه رباسی هه واله کان. به پی ی ئاماریک له مانگی دیسمبری ۱۹۹٦ ه وه هه تا مانگی یانوه ری ۱۹۹۷، زیاتر له ۱۵ ئافره ت له لایه ن باوک و براکانیانه وه کوژراون یاخود بریندار کراون له سوید دا.
لوبنانی یه ک ژنه که ی که لی ی جیا بوته وه ده کوژی. سی کچی گه نج له لایه ن باوک و براکانیانه وه به ر چه قو ده درین هه ر له به ر ئه وه ی که مل که چی یاسا و کولتوری مه زهه بی و ناسیونالیستی دوواکه وتووانه ی که س وکاریان نه بوون و ژیر پی یان خستووه.

کوریکی تورک ۲۱ چه قو ده دات له خوشکه که ی خوی که ته مه نی ۲۲ ساله، که ئه گه ر بژی هه موو ژیانی که نه فت ده بی. کوریکی کوردی ۱٦ ساله خوشکه که ی که له خوی گه وره تره به ر چه قو ده دات. کوریکی تر به یارمه تی ئاموزاکه ی خوشکه ۱۵ سالانه که ی ده خنکینی. ئه مانه و زور حاله تی تری کوشتن و بریندار کردن، بوون به سه ردباسی روژنامه و گوڤار و به رنامه کانی ته له فزیونی سویدی و چه نده ها لیکولینه وه ی به دوای خویدا هینا.

له ناو ئه م ده نگانه دا که له سه ر ئه م کوشتنانه هاتنه وه لام، ته نها تاک و ته را ده نگیک ده بیسترا که ئه مانه به تاوانی کوشتن له قه له م بده ن. ئه گینا سه رجه م ئه وانه ی تر هه زار به‌هانه ی فه رهه نگ و کولتوریان بو ئه هینایه وه و ئه م تاوانه وه حشیانه یان له ژیر ناوی کولتور و مه زهه ب دا حه شار ده دا و هیچ هه لویستیکیان نه بوو به رامبه ری.

سه باره ت به م رووداوانه، له روژنامه ی «یوتوبوری پوستن» دا له روژی ۱۵ی یانوه ری، له ژیر ناونیشانی «کوشتن له پیناوی شه ره ف» دا چه ند ده نگیک به رز بووه وه. یه کیک له وانه «یوناس ئوتربک» بوو:

«یوناس ئوتربک» ئیسلام ناس و خاوه نی کتیبی «موسلمان له قوتابخانه کانی سویدا » ده لی:

«خالی هاوبه ش له فه رهه نگی وولاتانی خورهه لاتی ناوه راست و وولاتانی سه ر ده ریای ناوه راست دا سه ره رای دیانه تی جیاوازیش، گرنگ بوونی ده وری که س وکاره. به پیچه وانه ی غه رب که کومه لگا ئه رکی پاراستن و سزادانی فه ردی له ئه ستودایه، لیره که س وکاره که ئه و ئه رکه ی گرتوته خو».

کاکی ئیسلام ناس ده یه ویت به رگیکی ناشرین و دزیوی دواکه وتووانه ی کولتوری به بالای هه موو ئه و وولاتانه دا ببریت، به بی له به رچاو گرتنی ئاستی پیشکه وتوویی و مودیرنی زوربه ی ئه و وولاتانه. دیسان له بوونی کولتورو بیروباوه ر و بزوتنه وه ی رادیکال و پیشکه وتوو له م وولاتانه دا له لای ئه و هیچ خه به ریک نی یه.

ئایا له وولاتانی سعودی، عیراق، سوریا و تورکیا ته نیا یه ک کولتور هه یه و ئه ویش فه رهه نگ و کولتوری ئایینی و دواکه وتووانه یه؟! ئایا له م ولاتانه دا کومه لگا چینایه تی نیه؟ ئایا له ویش وه ک هه موو وولاتانی تری دنیا، هه ر چین و تویژیکی کومه لایه تی خاوه نی فه رهه نگیکی تایبه ت به خوی و جیاواز له وانی تر نی یه؟!

به پی ی ئاماریک که کراوه روژانه سه ده ها ئافره ت تووشی لیدان و ئه شکه نجه ده بن و هه ر هه فته یه ک ئافره تیک ده کوژری له سویدا. ئایا ده کریت ئه م کوشتنانه بخریته پال «کولتوری غه رب»؟ ئایا غه رب هه مووی سه ر به یه ک چین و تویژی کومه لایه تین و یه ک کولتوریان هه یه؟

ئه گه ر سه یریکی تیروانینی خودی ئیعلامی سویدی وه یان غه رب بکه ین به عام ئه وا ده بینین بو هه ر کوشتنیک یان جه ریمه یه ک که به ئافره تان ده کریت، ده لیله که ی ده گیرنه وه بو ئه وه ی که کابرا نه خوشی نه فسی هه یه، یاخود به هوی سه رخوش بوونیانه وه بووه. ده گه رین به دوای چونیه تی

په روه رده کردنی بکوژه که له سه رده می مندالیدا. که واته هیچ کاتیک کوشتنی ئافره تان ناده نه پال «کولتوری غه رب». ئه وه ی که ده یانه وی هه ده فمه ندانه خویانی لی گیل بکه ن و بیشارنه وه ئه وه یه که ئه م هه موو ئه شکه نجه و ئازار و سووکایه تی یه ی که به ژنان ده کریت سه رچاوه که ی بوونی سیسته می دژی ئینسانی کاپیتالیستی یه که له سه ر ئه ساسی نابه رابه ری ئینسانه کان دامه زراوه؛ ئه و سیسته مه ی که له سه ر ئه ساسی چه وساندنه وه ی ئینسان و زولم و زوری ده سه لاتی سه رمایه، دابه ش کردنی نابه رابه ری کاری به ینی ژن و پیاو، راگرتن و بووژاندنه وه ی فه رهه نگی کونه په رستانه و دژی ئینسانی دامه زراوه.

دینیش له لای خویه وه هه میشه داری ده ستی نیزامی سه رمایه داری بووه بو سه رکوت و چه واشه کردنی ئینسان، به لام کاکی ئیسلام ناس وه ها سه ری چه قیوه ته ناو قوراوی ئاینی ئیسلامه وه که له ئاستی ئه م راستی یانه دا چاوی نایبینی.

هه ر له و باسه دا «یوناس ئوتربک» هاتوته سه ر خودی ئافره تانی په ناهنده و ده لی: «ئه مانه که سانیکی که نارکه وتووی کومه لگان و کویرانه لاسایی کچانی ئه ورووپی ده که نه وه؛ جل وبه رگی ناشیاو له به ر ده که ن و به ره و کاری زور خراپ ده چن.»

مانای ئه مه ئه وه یه که ئافره تانی په ناهنده ده بی هه موو جبه و عه با بپوشن بو ئه وه ی که که س و کاره کانیان ئاوا مامه له یان له گه ل نه که ن و نه کوژرین. ئافره تانیک که له ژیر زه خت وزوری کونه په رستی و پیاوسالاری ده ربازبوون، ده یانه وی وه ک ئینسان بژین و چی تر شه ره ف و ناموس به ناوی ئه مانه وه پیناسه نه کری. که چی لیره ش واتا له ئه ورووپاش دا به هه زارو یه ک به هانه د ه یانه وی له چوارچیوه ی مه زهه ب و کولتوری که س کاریان دا بیانهیلنه وه و کوت وبه ندیان بکه ن.

هه ر له هه مان ژماره ی ئه و روژنامه یه دا ئافره تیکی نوسه ری تورک به ناوی «تاهیره کوک تورک» ئاوا ده نوسی: «مه فهومی شه ره ف له بناغه وه مه فهومیکی زور باشه. مانای وایه پیاو وه زیفه یه تی که ئافره ت بپاریزی له ده ورپشتی.»

ئه گه ر ئه مه قسه ی ئافره تیکی نووسه ر و «تیگه یشتوو» بیت که هاتوته ئه ورووپا و سه ره رای بینینی ئه و هه موو گورانکاری و رادیکالیزمه که له ژیانی ئافره ت دا رووی داوه، ئاوا ده دوی؛ ئه ی ئه و پیاوه بیچاره ی که له کویره دی یه کی ئه و وولاتانه وه هاتووه و به هوی وه زعیه تیکی ناله بار که تیایدا بووه هه لاتووه، ده بی چی بلی که هیشتا ئاستی پیشکه وتن و مودیرنی وولاته که ی خوی بوی جیگه ی پرسیاره؟!

پیناسه کردنی شه ره ف به ئافره ت و پیچه وانه که شی، ته قدیس کردنی مه فهومی شه ره ف و نامووس، (ئه و شه ره فه ی که ته نها ئه ندامی می ینه ی ئافره تان بی و پیاو به رپرسیار بیت له به رامبه ر پاراستنی دا) بی شه رمی یه بو ئه مروی به شه ری یه ت. کاتیک ئاوا به بی شه رمانه له لایه ن ئافره تیکه وه دیفاعی لی ده کریت، هیچ جیگایه ک بو بوونی ئه و ناهیلیته وه. وه ک ئه وه ی که ده بی

ئافره ت کونترول بکریت، وه ئه م مافه ش بدریت به پیاو، که ده ست بگریت به سه ر له ش و ژیان و هه موو بوونی ئه ودا. ئه گه ر قسه له سه ر خوپاراستنه له نه خوشی «ئایدز» وه له سه ر ئه‌ساسی ئه وه ده بیت ئافره ت خوی بپاریزی، ئه‌وا پیاویش به هه‌مان شیوه ده‌بیت ئه‌و کاره بکات. که‌واته بوچی ده بیت پاراستنی ئافره ته که ش هه ر به ئه و بسپیردری؟! قور به سه ر ئه و ئافره تانه ی که په ناهنده ن وه یان له وولاتانی ترن و هیچ که‌سیان نی‌یه که بیانپاریزی! دیاره ئه‌م نووسه‌ره‌مان خوی زور به به خته وه ر ده زانی که پیاویک هه یه و ئاگای له شه ره فیه تی!!.

ئه‌مانه و چه‌نده‌ها بیروباوه‌ری جوراوجوری په‌ناهنده و غه‌یری ئه‌وان له سه‌ر وه‌زعیه‌تی ئافره‌تانی په‌ناهنده خراوه‌ته به‌رچاو. هه‌لبه‌ته میحوه‌ری هه‌موو لیکولینه‌وه‌کان له ده‌وری کولتور و دین و مه زهه ب ده خولیته وه، که به هویه وه روخساریکی دزیو و ناشرین به بالای هه موو په ناهنده دا بپوشن، وه پیناسه ی ئه وان ته نها به م سی شته بکریت، یه ک رووخساری دواکه وتووانه ده ده ن به سه ر هه موو په ناهنده دا به بی له به رچاوگرتنی ئه وه ی که ئه مانیش له وولاتانیکی جوراوجوره وه هاتوون و وه ک هه ر وولاتیکی تری ئه‌م دنیایه هه‌م کولتوری پیشکه‌وتوو و رادیکال و هه‌م فه‌رهه‌نگی کونه په‌رستانه و دواکه‌وتووی تیایه. بوچی ده‌بیت ته‌نها کولتوره دواکه‌وتوانه‌که بکریت به کولتوری هه موو ئیمه و به بالامان ببریت؟ بوچی ده‌بیت هینده‌ی‌تر په‌ناهنده وابه‌سته‌ی عادات و ته‌قالیدیک بکه‌ن که له وولاتانی پیشووی خوشیان دا خه ریکه له ناو ده چیت و خه باتی بو ده کریت. خوپیشاندانی ده یان هه زار ئافره تانی تورکیا له مانگی رابردوودا له ئه نقه ره و ئه سته نبول دژ به جم و جولی ئیسلامی یه کان بو داسه پاندنی قه وانینی دینی و مه زهه بی که دژ به ئافره تن، به لگه یه کی ئاشکرایه بو بوونی لانی که م دوو کولتوری جیاواز له هه‌ر وولاتیک‌دا. دیاره ئه‌م نووسه‌ر و ئیسلام‌ناسانه کویرن و ناتوانن ئه‌و جیاوازی یه چینایه تی و کولتوری یه له م وولاتانه دا ببینن.

بی کاری به ربلاو و زور گیروگرفتی تری کومه لایه تی په ناهنده یان دابریوه له م کومه لگایه و هه روه کو دوو کومه‌لگای جیاوازی لی هاتووه. ئه‌مان وه‌ک خه‌لکیکی خاوه‌ن کولتوریکی تایبه‌ت به خویان خراونه ته که ناره وه، به چه شنیک که ناتوانن خویان وه ک خاوه نی ئه م کومه لگایه بزانن و ته عامولیکی واقعی‌یانه بکه‌ن له گه‌ل ئه‌م کومه‌لگایه‌دا. به هه‌زار شیوه‌و سیاسه‌تی جوراوجور هان ده درین که وه ک ئینسانیکی وه لاخراوی ئه م کومه لگایه بن و باوه ش بو عادات و ته قالیدی وولاته که ی پیشووی خویان بکه نه وه. ئه مه هه روه کو شیوه یه کیش بو ره فزکردنی ئه م کومه لگایه ده رده‌که ویت. سیاسه تی ده سه لاتدارانی وولاتانی غه رب له ژیر ناوی «ریزگرتن له کولتور» ته نیا ده بیته هوی زیاتر کردنی ئه م نامویی و گوشه گیری یه. به م هویه وه خویان له و مه سئولیه ته گه وره یه ده دزنه وه که هه یانه به رامبه ر به په ناهنده. به و هویه شه وه سیاسه تی راسیستی خویان که ئه مرو له سه رتاسه ری غه رب دا له ئارادایه ده به نه پیشه وه. «نسبیه تی کولتور» و ته قدیس کردنی له لای غه رب هیچ کاتیک له پیناوی ئازادی بی قه‌ید و شه‌رتی ئینسانه‌کان‌دا نه‌بووه، به‌لکو بو ئه‌به‌دی کردنی جیاوازی و فه رق دانان بووه له

بەینی ئینسانەکان دا لە سە ر ئەساسی شوینی لەدایک بوونی خویان، وەیان کەس وکاریان. ئافرە تانیک کە بە زور مە قنە عە و عە بایان پی دە پوشری و ئە مرو لە ئە وروپادا دە ژین، بە تایبە ت ئافرەتانی خواروی ئەفریقا کە هەر لە تەمەنی سی سالی یەوە حجابیان دەدەن بە سەردا. ئەم ئافرە تانە کاتیک هاتوون چاوە روانی ئە وە یان لە ئە وروپا هە بووە کە هە ر هیچ نە بی حجابە کانیان پی فری بدات، بە لام دیارە ئە مان خە یالیان خاو بووە، چونکە ئە وروپا ئە گە ر کوت و بە ندە کانیانی توندتر نە کردبیتە وە ئە وا کە می نە کردوتە وە، و دیفاعیش لە و بی حقوقیانە یان دە کات لە ژیر ناوی «ریزلی نان لە کولتور». دیارە کارکردن بە و مە قنە عە و عە بایە وە شتیکی مە حالە؛ هە ر بویە دیفاع کردن لە و کولتورانە دیسان دە بیتە هوی بی کاری زیاتری ئافرە تان و تووندتر کردنیان لە و چواردیوارە لەعنە تی یە دا و پە نابردنی ئە مان بو بە رنامە کانی تە لە فزیون کە بە هوی سە تە لایتە وە ری دە گرن، بو پر کردنە وە ی ئە و فە راغە زورە ی کە هە یانە و کات بە سە ربردن.

بەکارهینانی زەبروزەنگ تا ئاستی کوشتنی ئافرەتان دیاردەیەکی جیهانی یە و سنوور هەلنەگرە. ئە گە ر حالە تیکی کوشتن یان کیشە ی تری کومە لایە تی کە لە ناو پە ناهندە دا روو دە دات، (وە ک روو دەدات)، ئەوە پەیوەندی نی یە بە کورد بوون یان تورک بوونەوە، بەلکو ئەو کومە لگایە ی کە ئە م پە ناهندانە ی تیدا دە ژی مە سئولە لە بە رامبە ر ئە م کیشانە و دە بیت ریگاچارە ی واقعی بو بدوزریتە وە و بە ری پی بگیریت. نە کو بە هوی هوکاری کولتوری و دینی و نە تە وە یی و عادات و تە قالید، شانی خوی لی خالی بکاتە وە و موری تایید کردنی لی بدات و سزای کە متریش بو تاوانبارە کە دانین!

***

کونترولی سیکسی ژن

له یلا قانعی

هه موو ئینسانیکی ساغ و بالغ، پیویستی به خوشه ویستی، په یوه ندی جنسی و ژیانی هاوبه ش له گه‌ل مروقی تر دا هه یه . هه روه ک ئینسان بو به رده وام بوونی ژیانی پیویستی به خوارده مه‌نی و ئاو هه وا هه‌یه؛ هه‌ر به‌م جوره‌ش چ له باری رووحی (نه‌فسی) و له چ باری فیزیکی‌یه‌وه ئیحتیاجی به خوشه‌ویستی هاونه‌وعه‌کانی هه‌یه. په‌یوه‌ندی جنسی شتیکی شادی هینه‌ر و له‌ززه ت به خشه. دوو که سی ئه قیندار له بینین، دواندن، بزواندن و عه شق بازی له گه ل یه کتر له ززه ت ده بینن. له ززه ت بردن له رابیته‌ی جنسی یه‌کیک له‌و خوشیانه‌ی ژیانه که هه‌ر مروقیکی ساغ، بو وه‌ده‌ست‌هینانی تیده کوشی. بی به ش بوونی ئینسان له م رابیته یه کار ده کاته سه ر رووح و گیانی ئینسان و د ه بیته هوی ناراحه تی رووحی جوراوجور.

ئیستا بزانین مه زهه به کان چون سه یری ئه م مه سه له ئاسایی و ئینسانی یه ده که ن. رابیته ی جنسی له نه زه ر مه زهه به کانی یه هودیه ت، مه سیحیه ت و ئیسلام کاریکی پیس و شه رم هینه ره و ته نیا بو زیاد کردنی نه‌سلی ئینسانه. ئه‌م رابیته‌یه به ناشیرین ده‌زانری؛ به راحه‌تی باسی ناکری و تا ئه‌و جیگایه ی که ده کری له گیرانه وه ی به ئاشکرای هه ست و ئیحساس و له ززه تی جنسی به رگری د ه‌کری و به نابه دل قسه ی لی ده کری.

له وولاتانی دواکه توو و مه زهه بی دا، به گشتی ریگه ی قسه و باسی ئاشکرا و بی په رده له سیکس و پیداویستی جنسی ئیسنان نیه. سیکس به شتیکی پیس و بی ئه خلاقی نیو ده بری. هه ر بویه شه که بنه ماله مه زهه بیه کان، ریگه نادە ن که کور و کچه جوانکاره کانیان سه باره ت به سیکس و مه سائیلی جنسی ئاگادارییان پی بدری و ده لین: «نابی زه ینی منال له م شته بی ئه خلاقی یانه پر بکری و به رپی هه له دا ببرین. منال ئه بی له فکری ده رس و مه کته ب دا بیت، نه ک سیکس و دوست و ده زگیران په یدا کردن».

دزیوی رابیته ی جنسی ژن و پیاو له ئاییینی ئیسلام و یه هوود دا ئه وه نده زه قه که ژن و پیاو ده بی دوای له گه ل یه ک خه وتن «غسل» بکه ن، واته خویان پاک و خاوین بکه نه وه؛ چون سیکس له خوی دا دزیو و ناپاکه! له نیو مه سیحی یه کاتولیکه کان دا، سیکس و رابیته ی جنسی بو قه شه کان (که شیش) و راهیبه کان حه رام و گوناهیکی گه وره یه و ته نانه ت ئه گه ر له دنیای خه یالیش دا بیری لی بکه‌نه‌وه، ده‌بی برون توبه بکه‌ن و ئه‌گه‌ر پیویست بکات بو پاک بوونه‌وه له‌و گوناهه ی کردوویانه، گیانیان بده نه به ر شه للاق.

کونترولی سیکس ی ژن

له بنه ماله ی ئیسلامی دا، عیشق و خوشه ویستی بی مه عنایه و ئه وه ته نیا سیکس و ئه ندامی می ینه ی ژنه که معامله ی له سه ر ده کری. «ماره برین» له راستی دا په یمان نامه یه که بو به کویله یی گرتنی له ش و گیانی ژن؛ واته تا ئه و روژه ی که ژن زیندووه و له مالی میرده که ی دایه، له به رامبه ر خو به ده سته وه دان و سه رجی یی کردنی میرده که ی، نفقه و نانی روژانه وه ربگری! ژن له م بنه ماله یه دا بوی نیه بی ئیجازه ی شووه که ی ته نانه ت هات و چوی دایک و باوکیشی بکات.
یاسای مه زهه بی، (چ ئیسلامی و چ یه هوودی) ژنان له ده رخستنی له ش و ته نانه ت مووی سه ر منع ده که ن. ژن ده بی پرچه کانی داپووشی، چونکه ده بیته هوی تحریکی جنسی پیاوان! ئه وه ته نیا «خاوه نی» ژن، واته شووه که یه تی که بوی هه یه له شی ژن ببینی و ئیستفاده ی جنسی لی بکا. ده رکه وتنی له شی ژن بو پیاوی تر حه رام و گوناهه و ده بیته هوی سزادانی. ژنی «باش» ئه و که سه یه که نویژ و روژووی خوی بگری و له شووه که ی خوی، له خاوه نه که ی ئیتاعه تی کامل بکات! ئه گه ر که سیک بیه وی ئه و جه هه ننه مه ببینی که له ئاکامی پیاده کردنی ئه م جوره یاسا و بوچوونه نائینسانی یه بو ژنان به رپا کراوه، ده توانی سه ریکی ئیران و ئه فغانستان بکات.

پوشاکی ئیسلامی

به پیی ئیسلام، ژنان ده بی به ره سمی ئیسلامی خویان داپوشن. واته پرچیان دیار نه بی و له شیان به ته واوی داپوشرابی. حجابی ئیسلامی ئه و پوشاکه یه که ئه م مه به سته به جی ده گه یه نی. که سی وا هه یه که ئیددیعا ده کا و ده لی که ئه مه ش شیوه یه کی جل وبه رگه و ئه وه ژن خویه تی که ئه م لیباسه ی هه لبژاردووه . به لام ئه م لیباسه، وه ک هه ر لیباسیکی ئاسایی تر نیه به لکوو لیباسیکی مه زهه بی یه؛ سیمبولیکه له به که م دانان و سووکایه تی به زاتی ئینسانی ژن. ئه م لیباسه پیشانده ری کویله تی ژن و جنسیه تی له لایه ن سیستمی پیاوسالارانه و ئایینی یه وه یه که کونترولی هه میشه و دایمی ژن یه کیک له ئه رکه بناغه یی یه کانیه تی.
لیباسی ئیسلامی که سه رتاپای ژن زیندانی ده کا؛ مانای تایبه تی خوی هه یه و ئه ویش تی روانینی کالایی و جنسی به له ش و گیانی ژنه. مانای ئه م پوششه خستنه ژیر کونترولی فکر و کرده وه ی ژن و ده ست به سه رداگرتنی له لایه ن پیاوه ؛ پیاویک که یا شووه که یه تی یان باوک یان برایه تی و وه کوو خاوه نیک به سه ری دا ده گورینی. ئیتر ژن ده بی به پیی ویستی ئه وان بجوولیته وه؛ نامه حره م له ش و مووی نه بینی و پیکه نین و ده نگی نه بیستی. ئه مه ویستی خوایه و خواش پیاوه !
به م جوره ژن به هوی لیباسی ئیسلامی یه وه وه کوو کالایه ک له چاوی «بیگانه» حه شار ده دری؛ یان به ته واوی له چوارچیوه ی مال دا حه پس ده کری بو ئه وه ی ده ست و نیگای هیچ بیگانه یه کی پی نه گات

و هەنگاویک بە خەتا هەلنەگری. لەش و گیانی ژن وەکو دارایی یەک کە هی پیاوە دە پاریزری تا هیچ کە س غە یری خاوە نە کە ی نە توانی خوشی لی ببینی. ناموس و «شە رە ف» لە راستی دا هیچ نیە غە یری ئە و ژنە ی کە گیان و جنسیە تی کراوە بە کالا. ناموس پە رستی زور غلیظ ی پیاوان لە ولاتانی مە زهە بی دا، سە رچاوە کە ی دە گە ریتە وە سە ر ئە م بوچوونە کالایی و مە زهە بی و پیاوسالارانە یە.

پەردەی کچینی

یەکیکی تر لەو تاوانانە کە بو خستنە ژیر کونترولی سیکسی ژنان؛ دەرحەق بە ژنان دە کری، کچینی (کچ مانەوەی ژنان) ژنانە. کچینی ژنان لە ولاتانی مەزهەبی و سوونەتی دا مەسەلەی مان و نە مانە. کچیک کە لە شە وی زە ماوە ندی دا پە ردە ی کچینی نە مابی؛ تووشی وە حشیانە ترین ئە زیە ت و ئازار و سووکایە تی پی کردن دە بی و لە وانە یە سە ریشی تیدا بچی. پە ردە ی کچینی توقیکە لە ملی ژن دا؛ توقیک کە ناوی شەرەف و ناموسی لی نراوە. کچیک کە ئەم توقە لە ملی دابرنی و رازی نەبی کە وەک کالای دەس لی نەدراوی کەس و کار یا شووی داهاتووی مامەلەی لە گەل بکری، دەکەویتە بەر غەزەبی کومەلگای سونەتی؛ چون ئەم کارە بناخەکانی بنەمالەی بەپیروزکراوی سوونە تی و مە زهە بی هە لدە تە کینی!

لە بار بردنی منال (سقط جنین)

مەسەلەی لە بار بردنی منال شیوە یە کی ترە بو کونترولی سیکس ی ژن. لە زوربە ی ئە و ولاتانە ی کە مەزهەب تیای دا دە ستیکی بالای هە یە، ژنان مافی بریاردان لە سە ر مندالدار بوون یا نە بوونی خویان نیە. ئە وان ناتوانن بە بی مە یلی شووە کە یان، منال لە بار ببە ن، هە ر چە ن سە رە رای مە یلی خویان حاملە بووبن. لە ولاتانی غەربدا کە ژنان توانیویانە ئەم مافە بە دەس بینن، هە میشە لە لایە ن تاقمی مە زهە بی جوراوجورە وە هە رە شە یان لی دە کری. لە ئامریکا هە موو سالی گە لیک خە ستە خانە کە (سقط جنین) تیایان دا دە کری، دە کە ونە بە ر هیرشی تاقمی مە زهە بی و تا ئیستا زور دوکتور و نیرسیش گیانیان لە م هیرشانە دا لە دە ست داوە.

خەتەنە کردن و دورینەوەی ئالەتی جنسی ژن

ئە م ئاکارە وە حشیانە بە ئاشکرا بو کونترولی سیکس ی ژن و بو کە م کردنە وە ی مە یلی جنسی ژنە. برینی کلیتوریس خالی هاوبە شی ئە م کارە یە کە لە هە ندیک لە ولاتانی ئافریقایی وە کوو سومالی و میسر و باقی ولاتانی ئیسلامی (سوونی مەزهەب) دەکری. لە ولاتانی ئافریقایی، سەرە رای برینی کلیتوریس، ئالە تی جنسی کچ دە دوورنە وە و تە نیا بە ئە ندازە ی نووکی شقارتە یە ک ریگە بو میز کردن دە هیلینە وە. ئە م کارە دژی ئینسانی یە ش تە نیا بو ئە وە یە کە کچ تا بە ر لە شووکردن نە توانی لە گە ل

هیچ پیاویک رابیتە ی جنسی ببیت.

سەرمایەداری غەیری مەزهەبی، رووی دووهەمی هەمان دراوە

لە وولاتانی غەیری مەزهەبی دا ژن وەکوو کالایەکی عەنتیکە و نایاب لە بازاری سەرمایەدا پیشکەش دەکری. کالایەکە (واتە ژن) لیرەدا لە بەر چاوی گشت دادەنری، دەکردری و دەفروشری. سە نعە تی پورنو (فروشی فیلم و عە کسی رووتی ژن و سیکس بە گشتی) ئاشکراترین شیوە ی کەلک وەرگرتنە لە ژن وەکوو کالا و وەسیلەی سیکس. دەرهینانی فیلمی پورنو لە کاتی تە جاوە ز بە ژنان یە کیک لە پیس ترین سە رچاوە کانی داهاتی سە رمایە داران و دە لالانی فروشی فیلمی سیکسی یە. لە م فیلمانە دا ژن بە وە حشیانە ترین شیوە لە ش و گیانی دە کە ویتە بە ر تە جاوزی ئاشکرا.
شکلیکی تر لە چە وساندنە وە و ئیهانە ت بە ژن، کە لک وە رگرتنە لە ژن و لایە نی سیکس ی ئە و، لە تە بلیغاتی تجارە تی دا(تبلیغ بو فروشی کالا). کە لک وە رگرتن لە لە شی رووتی ژنان بو تبلیغی کالای جوراوجور لە بەستەنی یەوە بگرە تا کامپیوتەر، شتیکە کە دایم بە سەر دارودیوار و رادیو وتەلەفیزیون و روژنامەکانەوە دەیبینین. هەروەکوو لە پیشتردا ووتم، سکس و رابیتەی جنسی شتیکی زە رووری یە بو هە ر ئینسانیک؛ شتیکە کە خوشی و شادی بە ئینسان دە بە خشی. کاربە دە ستان و دە رهینە رانی فیلم و بە رهە می تە بلیغی تجارە تی، زور بە باشی ئە مە دە زانن و هەر بە م هویە شە کە لە سیکس ی ژن بو پە یدا کردنی بازار بو کالاکانیان کە لک وە ردە گرن. بو وینە بو تبلیغی شامپو، سابون، کریم و ... لە پە یکە ر و پرچی جوانی ژنانی مودیل کە لک وە ر دە گیری. کومپانیاکانی تەبلیغی کالا، بە ئەنگوستدانان لە سەر هەستی جنسی و بزوواندنی ئەو هەستە، بینەری تەبلیغاتەکە دە خە نە وە بیری ئە و تە جرە بە خوش و شادی هینە رانە کە لە سیکس بوویە تی. بە م جورە کالایە کە و بیرە وە ری خوشی رابیتە ی جنسی بە یە کە وە پە یوە ند دە درین. بو نموونە بو تە بلیغی بە ستە نی، ژنیک دە خە نە بە رچاو کە بە لیوی سوور و سیکسی یە وە خە ریکی لیسینە وە ی بە ستە نی یە؛ و لە راستی دا دە یە وی رابیتە ی جنسی لە زە ینی بینە ر دا زیندوو بکاتە وە.

مەسەلەیەکی تر پەرەگرتنی کومپانیای فروشی ژنان وەکوو کویلەیە. ئەمرو، سەرەرای تەواوی دەسکەوتەکانی تمدنی بەشەری لە کوتایی سەدەی بیستەمدا، شاهیدی سەرهەلدانی دووبارە و ئاشکرای کویلەتین. لە وولاتانیکی وەکوو فیلیپین، تایلەند، تایوان، هیند و وولاتانی ئافریقایی، کومپانیاکانی مافیایی فروشی سیکس، بی شەرمانە ژنان وەکوو کویلە دەفروشن و تا حە دی مردن ئیستفادەی جنسی‌یان لیدەکەن. بە پیی ئامار ۸۰ تا ۹۰ لە سەدی ئەم ژنانە گیرودەی نەخوشی کوشندە ی «ئە یدز» ن. زوربە ی ئە م ژنانە کچانی هە ژاری دیهاتن کە بە هیوای پە یداکردنی کار و داهات، روو دەکەنە شارە گەورەکان و بە هوی بیکاری بی‌شمار و نەبوونی تەئمینی کومەلایەتی دەکەونە

داوی ده لالانی فروشی سیکس.

کاپیتالیزمی مه زهه بی و غه یره مه زهه بی، سه ره رای جیاوازی زاهیری یان سه باره ت به ژن، جنسیه ت و سیکس، پشت و رووی دراویکن. له لایه که وه، پرچ و له شی ژن ده خریته ژیر چارشیوی ره ش و حجابه وه؛ تاکوو وه ک کالایه کی ده ست لینه دراو، «خاوین» و بی ده سه لات له ژیر ده ستی خاوه نه که ی دا بمینیته وه. له لایه کی تره وه، بو ئیستفاده ی ئاشکرای جنسی و کوکردنه وه ی سه رمایه، ژن به رووتی له به رچاوی بینه ران داده نین. له هه ر دوو حاله ت دا ژن هه ر کالایه و ئینسانیه تی ورد ده کری و ده خریته ژیر پی.

له هه ر دوو ئه م سیستمه دا، ژن نه وه ک ئینسان به لکوو وه کوو کالا و جنس، کالایه ک که خوی هیچ مافیکی به سه ر له ش و گیانی خوی دانیه، سه یر ده کری. ئاشکرایه که لیره دا هیچ خه به ریک له مافی یه کسان و ئیمکاناتی به رابه ر له به ینی ژن و پیاودا نی یه. خالی هاوبه شی ئه م دوو سیستمه، له سه رمایه داری بوونیان دایه. ژن له هه ر دوو سیستمه که دا کالایه، وه سیله یه که بو دامرکاندنی مه یل و نیازی جنسی.

***

کوتره‌کانی له خوا یاغی

سلیمان قاسمیانی

هه ور له نیو چاوانیان دا
ده ریا له دل
ژین هه لواسراو به ده مه وه ن
کوتره سپیه شاریه کانم.

نه کات، کاته
نه شوین، روونه.
ئاسمان به ردی تی چنراوه و
په پووله شینه کانی من
هه لده وه رن
به سه ر باخه سارده کانی
ئاسن
چیمه نتوی
کون بر دا.

گورانیه کانم سه ر ده برن
له ئاست زه رده ی به یانی دا.
ده یانه وی
بالنده ی بیر
مل که چ کا بو ئاسمانی
نه زوکی ره ش
له به ر چاوی گشت عاله م دا!

ده یانه وی
هه ر چی هه لاله ی سووره هه یه
بخنکینم
له ژیر هه ناسه ی عه با دا و
سه ری ئاسکی نا ده سته موی
ووشه کانم
بخه مه سه ر به ردی ره شی

قوچی قوربانی ئیبراهیم!

هو په پووله شینه کانی بال چنراوم
وا لیره وه
دوو فرمیسک و
هه زاران قه لبی ئاویته ی خوشه ویستی
به ریگه وه ن بو پیشوازی
کاروانی وه ری که وتووتان
به ره و باخی هه تاو گرتوو.

۲۸_۲_۹۵

***

حەقتان چییە؟؟

ریبوار

لە کومە لە شیعری "چە تد لاپەرە لە دەفتەری بەرباخەل" پایزی ۹۱ بلاوکراوەتەوە

حە قتان چی یە باسی هە لە بجە ی من دە کە ن؟
لە ئیوە بوو منال بە کول؟؟
لە ئیوە بوو دە ستی ماندوو؟؟
ئە و کە سە ی دە ستی کە فاوی
لە قاپی کاسە وکە وچک شوریندا بوو؟؟
لە ئیوە بوو؟؟
لە ئیوە بوو منالی مە مکی دایک مژ؟؟
###
خو ئیوە دە میک بوو
وە تە ن
نیشتمانتان
سە روە ت و دین و ئیمانتان
نابووە ناو کیفە کانتان
یان سندووقی پشت سە یارە و
تی تان قووچاندبوو شارتان جی هیشتبوو!
حە قتان چی یە
تە رمە کانمان
ئە نینە سە ریە ک و ئە یبە ن
لە بازاری بومبا_فروشە کانا وا
ئە یدە نە بە ر داری حە راج؟؟
حە قتان چی یە
تە رمی من ئە کە نە پە یژە
بە رە و لووتکە ی دە سە لاتتان؟؟
حە قتان چی یە
لە پشت جە نازە کانمە وە

حه شار ئه گرن تا گردانیکی تر له سته م

له ته نووری چه وسانه وه

له جه هه ننه م

تاوبده نه وه بو گیانم؟!

ناماقوولتان کرد! ناهیلم

به سیه ئیتر!!

حوزه یرانی ۸۸

***

«لە یادی گیان بەختکردنی بەکر عەلی شاعیردا»

دارا

(١)

لە شەقامی حەپەساوی
نزیك ئەولاكولانەی وا
تیایدا یەكەم شیعر و عیشق و یەكەم خوزگەیان سەربری.
٠ لە حەسرەتا(ئەم شەو شیعر شتیك نالی)*

* * *

ئەم شەوانە
خەولە چاوم دەتورینن.
گەر ساتیكیش
پەپوولەی پیلوی ماندووی من چاو لیك بنی،
خەویكی توورە و راوەستاو
ئەم گیانەی مندەهەژینی و
لە سەرمەوە تا بنی پی
رادەچلەكی.

وانكووەر، ئەیلولی ١٩٩٦

* ناونیشانی شیعریكی "بەكر عەلی"

(٢)

خەیالی تو
وەكو خەونی ماسییەكە لە نیو حەوزی شوشە بەندا.
چاوەكانی، بیر لە دەریا و
سیەكانی، لە حەقیقەتی هەناسە و هەلمژینی ئوكسیجنی بیگەرد و پاك

په رەکانی لەشه پولی بی کوتابی.
(کوانی ئەی بالی هەمیشه، هەتا فرین دوور له تور و له پەلەپیتکەی ئامادەی سەر تفەنگ و لیواولیوی ئاسمانەکان تیر ئامیزکا.)

***

ئەی خەونی سەوز.
منیش هیشتا ماسیەکم وەك خەیالت.
روو له مەنزلی دەگیرم.
که سەراپای سەوزەلان بی،
نزیك کەناری خوش‌ویستن
که له خور هەلاتنەوه، تیر روناکی گوش گرتبی
تا ئاوا بوون.
من لەو کاتەی که هیشتاکه
سروشتی فرینی ئاوم نەناسیبو
سەرم دەیدا له شوشەبەند.
ئیوارەیەك
چاوەروانی ئاوابونی خورەتاو بووم
چاوەروانی بی حەسرەتی، چاوەروانی بی ئوقرەبی له تاریکی.
له گەل ئاوا بوونی ئەودا،
شەپولیك تیشکی روناکی
له چاوانیك وەك چاوی خوم.
له هەگبەشیا
شنەی هەوالیکی نوی‌ی
دا به گویما.

ڤانکوڤەر ، کوتابی ١٩٩٦

***

چاوگیران

مەشخەل

"بە سلاو بو هاوخەباتم لە پالایشگا نەوتی‌یەکانی ئیران"

لە تەلبەندی پشکوی خەونیکی رەنگاورەنگ،
دەروازەی زامیکی تازە خوی خستە نیو پیکەنینی خولەمیشیت
شادەماری خەمت تەقی و جامی پرسیارت لی ی رژا.
سیبەرەکانت ویل کرد و،
خوشەویستی سبەینی بوو، بە سیمای هەناسەت پژا!.
سەرت شور کردە نیو سینەت...
بونی نەوت و ئارەقەی کار، تالە مووە سپیەکانی ژاکاندبوو.
کە روانیتە کەلی ژیان.. دوو بزنە اللەی لە بەشەر نەچو..
بە چوار ویردی سواوی وەك بیر و سیمایان،
روحتیان لە خەم ئالاندبو.
چاوت گیرا.. بە چوار دەورا.. هەموو برینی پشت کومن.
چەپکە گری سەرمایەن و،
لیکاوی سووتانی مومن!
دوینی بەردەبازی شورش... ئەمرو ئاسمانیکی نووتەك
دوینی ستەم لەرزین بوون و،
ئەمرو پەلە هەوری نالە، بو قامچی ئسلام و کوتەك!.
سەریکی یاخیت لەقاندو، ژانی هاوار چاوی پشکوت
"دەبی چەشنی ئنسان بژیم، نەك وەك گەدای سگ برسی ورووت".

***

غەم

بڕار

له سه ر سفره ی هه ژاره کان
غه م
کولیره ی بازار نیه
به لام
له گه ل پاروویاندا
به گه روودا ده چیته خوار
له په رداخ و
جام و
دولکه و
سووراحییان ... غه م ئاو نییه
به لام ئه ویش هه ر نوش ئه کری و
برین ئاساش
له ش ئه کاته لانه ی ئازار
غه م
نه هه نگه و، نه... په پوله
به لام
له ناو گولاله که ی
دلیان، دایم شیله ئه مژی
نه... شه وگاری کوردستانه و
نه فتواکه ی ده م (ئه دهه م) ه
به لام
ره شه وه ک عه مامه و
چی تاریکی ناخیشیه تی
ئه بی له ناو
گلینه که ی ئه وان برژی

* * *

له کوردستان

گه ر پریاسکه ی

پیکه نینیش بکه یته وه

چه شنی گویزی

داوه راوی ناو هه ورامان

غه می که وتوو ده چنیته وه

گه ر بریسکه ی

کز و ماتی

چاوه کانیش کوبکه یته وه

غه مه کانی

هینده ووشه ت لا داده نین

چی

ده فته ری سپی گیانته

هه موی پی پر ده که یته وه

له کوردستان

هه موو رووژی

مروف ئه مری

ئاژه ل ئه مری

رووه ک ئه مری

به لام نابی بو چرکه یه ک

له ده رونی چه وساوه یه ک

غه م

وه رس بی و بیته ده ری

* * *

غه م به ته نیا

هه ر «گیاکه له ی» باخان نی یه

له ناویانا په ل بهاوی

له م سه رده مه شومه ی ئه وی

وه ک موولووله

وه ک بوری خوین
وه ک ماسولکه ش له دلیانا ده رئه که وی
غه م
هه ر ئیستا
له مالانا شایی ده کاو
له کارگه دا خه و راوئه نی
هیوا
ده کا به میرووله و
خویشی
کلاشی دوو سه روک
پی ی پیا ئه نی
❋ ❋ ❋
پی یان ووتم
له کوردستان
هه تا ئیستا پسپوره کان
چه ند جور غه میان
به جیهانی ئه مرو ناسان؟
ووتم هینده ی من بزانم
ژماره که ی
وا خوی ئه دا
له ژماره ی
ئه و کلاو و جامانانه ی
وان له سه ری پیشمه رگه دا
ووتیان بوچی
له م ئوردوگا به ربلاوه
له م زیندانه
ئه م غه مانه
وا بوونه ته
مه رگه ساتی ئه م ژیانه؟
ووتم چونکه

له میژه... وا
کوردایه تی ماچیان ئه کا و
ئیسلام له باوه شیان ئه گری و
چی نه ریتی کونیش هه یه
خوی بو کردوون به جولانه

مانگی دووی ۱۹۹۷

***

ئیره كوردستانه

كاروان

٥٠ دولار + ٥٠ دینار به‌رابه‌ره به چوونه ژووره‌وه‌ی خارجیه‌ک له وولاتیکی ناموه‌ بو وولاتیکی ناموی تر، ئیره کوردستانی باشوره.
کاتی خوی چه ند ئه ورویی یه ک که شاری که رکوکیان بینی بوو ووتبویان له ئیمه وایه که رکوک شاریکه له زیر دروست کراوه، جا ئه م هاوکیشه یه له گه ل هاوکیشه ی کوردستان و ئیبراهیم خه لیلیش دا هاوتا ئه بیته وه.
رژیمی به عث هه تا ئیستاش به دوو مه به ست شاری که رکوکی له رووی سیاسی یه وه نه بی له هه موو رووه کانی تره وه پشت گوی خستووه، یه که م له چاره نووسی سیاسی شاره که دوودله و دووه میش له به ر ئه وه ی زوربه ی دانیشتووانی که رکوک کوردن. جا حکومه ته که ی به ناو هه ریمیش هه ر له زاخووه تا هه له بجه و گه رمیانیش ئه گا، له که رکوک خراپتریان به سه ر کوردستان هیناوه.
ئیره باشووری کوردستانه، هیچ شتیک له شوینی خویدا نی یه ته نیا مه سئوله کان نه بی. قانوون و یاسا کراسی پیاوه نه خوشه که ی ده وله تی عوسمانی یان به به ردا برراوه و له هیز و جووله که‌وتوون، شوسته و جاده‌کان به ورده‌فروش و عه‌ره‌بانه داپوشراون. ره‌شه‌به‌تاله‌ی بی شوماریش به ناو ئه‌مانه‌دا ئینتیحاری یانه گوزه ر ئه که ن و ته مه نی ناموو بیزاری یان له گه ل روژه سه خت و بی کوتایی یه کاندا لوول ئه که ن.
ئیره کوردستانی پر له مه‌سئوله و هیچ مه‌سئولیکیش خوی به مه‌سئول نازانیت به‌رامبه‌ر به به تاله کان، کارگه داخراوه کان، ئه منییه ت، دزی، یاسای هاتوچو، برسیتی و فه لاکه ته کانی تریش.
هه‌ر گه‌ره‌کی مه‌سئولی لی بی کاره‌بای به‌رده‌وامیشی هه‌یه. چایخانه و گازینوکان ژماره‌یان له زیادی‌یه و جمه‌یان دی.. له سه‌ر هه‌مووشیان نووسراوه «تکایه قه‌رز نی‌یه ته‌نانه‌ت بو توش». ئه وانه ی ئیواران ده چنه نادی و باره کان، میشکی جه نجالیان به ئاره قی فه ل زوخاو ئه به ن و هه موو هیوایه‌کیان ئه‌وه‌یه دوومبه‌له‌یان بو ده‌رچیت و پاره‌ی میزه‌که و چه‌ن جاریکی تریشیان بکه‌ویته به لاش.
په‌یوه‌ندی‌یه کومه‌لایه‌تی‌یه‌کان روو له پووکانه‌وه‌ن و په‌یوه‌ندی‌یه تجاری و مادی یه کان جیگایانی گرتوته وه. کومه ل، کومه لی دوو چینه + ورده حه ره فی و تجار.... چینی ناوه ند ده میکه شور بووه‌ته‌وه بو ناو چینه زور و زه به لاحه که ی کومه ل. به لام به داخه وه ئه مانه به شیکی که میان نه بی ئه وانی تر ثوری نین؛ بابایه‌کی کپ و خاموشن؛ ئیواره‌ی لیهات گوی به رادیووه ئه‌نین و چاوه‌ریی ده‌ستی

ره حمه تی ئه مریکا و ئه وروپان. له وانه یه ناهه قیشیان نه بی؛ ئه وه نده ی قسه ی بریقه دار و ره نگاوره نگیان بیست، پشتوینی بی ئاسو و هیوایان لی کردوته وه.

دیاره حاکمه کانیش باش تی گه یشتوون چیدی که س گوی یان لی ناگری، بویه ته له فزیون و رادیوکانیان پر کردووه له گورانی منوعات، به لام روژنامه کان له به ر گرانی و دووه میش له به ر ئه وه ی که (Expajer) بوون که س نایان کری، مه سئول و حزبیه کان نه بی.

ئیره کوردستانی دوو دوو له ته. ئیره کوردستانی پر ئاواره ی لایه نگری هه ر دوو لایه. ئایا ئه‌زانن یه کی نزیکه ی ۱۲ هه زار ئاواره ی یه کتریان هه یه! ئه وه ی چه کوشیکی بو هه رکامیان وه شاندبی ئه بی بچیته ژیر ده سه لاتی حزبه که ی خوی. مه سئولیکی به رز به ئافره تیکی ووتبو: «پیویست ناکات بچیت بو لای میرده که ت؛ ئه وه ی لای ئه و ده ستت ده که ویت لای ئیمه ش هه یه».

ئه و خه لکه له راده به ده ر ماندوه ی ئه و مه مله که ته، باوه ریان به هیچ هیوایه کی سیاسی ئه‌و حاکمانه نه ماوه. گه نجه کان تاران و ئه نقه ره و ئه سته نبول بووه ته ئامانجیان؛ خیزان و منال داره کانیش چاوه ریی جه لده ی (سه کته) دل و ده ماغ ئه که ن که روژانه له ناویان دا روویه دا. تاوانه که ی هه‌ولیر و گرتن و گرتنه وه ی سلیمانیش زور که سی حزبیشی په شیمان کردوته وه. هه ر دوو لا سه رسه ختانه هه ول ئه ده ن ئه و سیقه یه به ده ست بیننه وه؛ به لام هیچیان ئاسوی روو‌ناکیان بو خه لک پی نیه؛ هاوکیشه کونه که‌ی نه شه ر و نه ئاشتی نه بی.

کومه لیکی زور له خه لک له ناچاری و له پیناوی نان دا حه ره که و رابطه ی ئیسلامیان لا بووه ته به دیل.

حه ره که ی ئیسلامی ئه لی، ئه وه ی پینج فه رزه له «مزگه وت» واته به به رچاوی خویانه وه نویژ بکا، مانگی هه زار دینار وه رئه گری. جا هه ندی له دایکه کان بو زوو له‌خه‌و هه لسانی مناله ده سالانه کانیان زور جار تووشی ناره حه تی ئه بن، چوونکه مناله که ی تیرخه و نه بووه و ئه گه ر نه شچیت له مه عاشه که ی ئه برن.

رابطه ی ئیسلامیش ئه لی، ئه وه ی سه رپوش به سه ری دا بدا هه زار دیناری ئه دریتی به مه رجی له ماله وه ش سه رپوشه که ی لانه با! حه ره که ی ئیسلامی هه ر ثوری یانه له گه ل خه لکی بی ده ره تاندا ئه جوولیته وه و له سه ر چاره کی ئاره قیش دار و فه لاقه ی ئینسانه کان ئه که ن. وه ک خویان ئه لین: «جه هه ننه مت پی پیشان ئه ده ین»، به لام رابطه ی ئیسلامی سلمی یه و کاری خوی به سه رپوش و مزگه وت و نان ئه باته پیشه وه.

نانی، منه ت باری به دیکت کا

چ نانیکه؟!

نه مانی چاکه مانی وا

خو ئه گه ر ما

چ مانیکه.

ئه وه کاکه ی فه للاح وا ئه لی؛ منیش دووباره ئه یلیمه وه. ئیره کوردستانی بی جووله یه. هیچ ده زگا و دائیره یه ک کاری ئاسایی خوی ناکات، خه سته خانه کان پر له نه خوشن و ده رمان هه یه و نی یه و گرانه.... قطاعی عام (به شی ده وله تی) بووه ته کلاسیک و قطاعی خاص وه ک سه عاتی سویسری ئیش ئه کات. له هه ندی له قوتابخانه ئاماده یی یه کاندا ژماره ی ماموستاکان له قووتابی یه کان زیاترن. هه ر قووتابی یه و به نیازی کار و نان ده ست که وتن واز له قوتابخانه دینن؛ کورپه ی باوه ش دایکه کان ره نگیان له ره نگی دایکیان زه رد و بور تره.

ئیره کوردستانی پر حاکم و بی شیرازه یه

ئیره کوردستانی پر نان و برسی یه

ئیره کوردستانی شورشیکه که سیسته می ته قلیدی و باو له ناو به ری و کار و نانیک بو هه مووان فه راهه م کات.

***

له گه‌رووی سیلو دا

ریبوار

ئه م داستانه له سه ر ئه ساسی رووداویکی واقیعی ساله کانی ۱۹۸۰ له کوردستان نووسراوه.

تازه تیشکی تاوی به ر به یان له پشت به نده نه وه، خه ریکی راونانی ئاخرین تارماییه کانی له شکری تاریکی، په لی بو ئاسمان هاویشتبوو که جه لال به ره و شیرکه ت ملی ریی گرتبوو. له م دی یه وه هه تا شیرکه ت نیو سه عاتیک ده بوو. جه‌لال که به دلی خالی ریکه‌وتبوو سه‌ری له گیژه‌وه ده‌هات و جارجاره به رچاوی ره‌ش ده‌بوو. دایکی هه‌میشه ده یگوت "ئه گه ر هه ر ته نیا تاویک زووتر هه ستی، ده توانی ناشتایه ک بکه ی، با دلت خالی نه‌بی روله گیان؛ خو روژ و دوو روژ نیه؛ تیداده چی"

به لام جه لال، شه و ماندوو و مردوو له کار ده هاته وه، هه تا سه ریکی له دوست و ره فیق ده دا و دوو قسه ی له گه ل ده گورینه وه ده که وته دره نگ و به یانیش خو هیشتا ئه ستیره به ئاسمانه وه بوو هه لده‌ستا به لام کار هینده زوو ده ست پی ده‌کرا فریا نه‌ده‌که‌وت دوو تیکه به‌ردل بخا، ئه‌شیا ریی گرتایه‌ته به ر! ئیستاش هینده خیرا ده رویشت که که وشه چه که کانی زوو زوو له پیی ده رده هات.

خور ئاگری به ر دابووه سه ران، به لام هیشتا دانه به زیبووه نیو دوله کان و هیشتا داروده خت فینکایی شه وی تیدا مابوو که جه لال گه یشتبووه سه ر کاره که ی.

ـمه رحه با جه لال؛ ئه م هه ناسه برکی ته له چی یه؟ وادیاره هه ر له ئیستاوه له جیاتی مه رحه بایی ئه بی ماندوونه بینیت لی بکه ین!
ـمه رحه با سه رچاو عه زیز؛ خو ئه م سه ره و ژووره برس له به شه ر ده بری.
به عاده‌تی هه‌مووروژیک که‌واکه‌ی داکه‌ند و به‌په‌لیکه‌وه ئاویزانی‌کرد و به‌ده‌م چاک‌وخوشی‌کردنه‌وه له‌گه‌ل هاوکاره کانی چووه سه ر کاره که ی له سه ر ده سگای سیلوکه.

مسته فا، بیلی لوده‌ره‌که‌ی پر کردبوو له ماسه و خه ریک بوو به ره و سیلوی ده هینا. جا ئه ویش عاده تیکی بوو، هه‌میشه بیلی لوده‌ره‌که‌ی پر پر ده‌کرد. هه‌رچه‌ندی جه‌لال ده‌یگوت "بابه که‌می تیکه، خو قه رزدار نیت"، فایده ی نه بوو. ئه مجاره ش پر بر به بیله که ماسه ی کرده نیو ده سگای سیلو. ده سگای چی؛ به قه د ژووریکی سی له چوار، هیشتا گه‌وره‌تریش، بوو. جه‌لالیش له‌و سه‌ره، شاخه‌یه‌ک ئارماتور به ده‌سته‌وه، خه ریک بوو به رده درشته کانی له ماسه‌که ده‌بژارد که له کونی خواره‌وه‌ی ده‌سگای سیلوکه‌دا گیر نه‌کا. زیخ و چه‌و له‌و کونه‌وه ده‌رژایه سه‌ر ته سمه یه کی پلاستیکی و له وی وه ده برایه نیو ده سگای تیکه ل کردنی قیر و ماسه و ئاسفالتی لی دروست ده کرا.

جه لال سه ری له گیژه وه ده هات و به رچاوی ره ش ده چووه وه. له برسان و له به ر بی گریکي خه ریک بوو ده بوورایه وه. ئارماتوره که به ده ستی یه وه قورسایی ده کرد. چاویکی له سه عاته که ی کرد، هیشتا سه عات هه شت بوو. کاتی چاخواردنه وه نزیک ده بووه وه. ئه میش ده یتوانی له به ینی دا ناشتایه کی بکردایه. فکری خوی کو کرده وه سه ر کاره که ی. هه ر چاویکی کلا بخستایه به س بوو که چه ند به ردی درشت گللیر بیته وه به ره و گه رووی سیلو و گیری پی بکا. له م به رچاو ره شبوونه که ی تردا چه ند به ردیکی نه گبه ت خزانه خواره وه. جه لال به ئارماتوره که وه په لاماری دانی به لام به رده کان یه کجار لووس و قورس بوون. "ده ی... ده ی..." فایده ی نه بوو! خه ریک بوو له شان وقول ده که وت. "ئه گه ر هه ر یه ک تیکه ناشتام کردبووایه..." به ده م ئه م فکره وه ته کانیکی تری به ئارماتوره که داو به رده نه گبه ته کانی له گه رووی سیلو دوور خسته وه. "ئاوا...". هه ر له م کاته دا مسته فا، به لودره که یه وه گه یشت و بیلیکی پر به پری ماسه ی رژانده نیو ده سگاکه و دیاربوو زوریش ماندوو بوو بویه هه ندیک زووتریش لودره که ی راوه ستاندو دابه زی و بو چاخواردنه وه. جه لال هه ر شان وقولی ده کوتا و بی پشو له گه ل به رده زل و لووسه کان خه ریک بوو نه کا بگیرینه گه رووی سیلوکه. به لام ده ست وبالی بو نه ده سووراو ئارماتور به م لاوبه ولادا ده چوو؛ وه ک به قسه ی نه کا ئاوا. ئاره قی ره ش و شینی ده ردابوو. به رچاوی زوو زوو ره ش ده چووه وه. هه ر نه یزانی چلون ئارماتوری له ده ست به ربووه وه. هه لمه تی دا بیگریته وه، خویشی به شوینی ئارماتوردا گلایه خواره وه. پیش ئه وه ی فریابکه وی هاواریک بکا بوو به ژیر خه رواریک زیخ وچه وه وه و به رو خوار به ره و گه رووی سیلو لوول درا.

"بزانه چون بوم به قوربانی گیرفانی مووسه وی!؟" ئه م وت و ویره یه گورج به خه یالی جه لال دا تیپه ری "ئیستا که س چووزانی من که وتوومه ئه م توونه وه! ده نگیشم خو ده رنایه ... بلیی که س نه زانی و من له ژیر ئه م هه ره سه زیخ و به رده دا بپلیشیمه وه؟! هه روا به ده م وت وویره وه ته کانیشی ده دا خوی بکیشیته سه ر به لام نه یده توانی. سه رباری سه نگایی خه روار_خه روار زیخ وچه و، خه یال و خه ته ره ی که س و کاری _که ئه گه ر ئه م تیدابچی چی یان به سه ردی_ باری گرانی گرانتر ده کرد... "دایکه دایم ده رده داره که م؛ باوکه هه ژاره پیره که م؛ زارای خوشی نه دیو؛ ورده له کان!... چی یان لی دی؟ جه مال، چه نده ره فیقی مان خوش بوو... دیسان ویستی هاواریک بکا به لام نه ک هه ر ده می نه کرایه وه، به لکوو خه ریک بوو چاویشی ده رده هات. سووریکی خوارد و ده می کرده وه به لام ده می پربوو له خول وزیخ و لاقی داچووه نیو گه رووه ته نگه که ی سیلو که ئه ویش هیند ته نگه به ر بوو که ده ره تانی ده رباز بوونیکی لی به دی نه ده کرا. له ژیر سه نگایی زیخ وچه وداو له نیو ته نگانه ی زاری ته نگه به ری سیلودا، هه وه ک خوی، وه ک کارگه ریک له ژیر باری مه ینه تی کومه لدا، له چوارده وره وه زه ختی بو هاتبوو. سه ری، سینگی، چاوه کانی، هه ردوو شانی، زکی، پشتی، په راسوو به په راسووی ده یزیراند و هه ناسه ی ته نگ ببوو. برسیه تی ش سه رباری گشتی! ته قه للادان بی فایده بوو؛ ده سته کانی هه ل نه ده هاتنه وه هه لیش بهاتایه نه وه خو نه یانده توانی چاری ئه و باره گرانه بکه ن! هه موو هیزی له لاقی دا کو کرده وه و زیخ وچه وی به پی پال پیوه نا به شکه م له خواره وه ده ره تانیک بکاته وه. که وشه چه که کانی له پی داکنیا و تایه کی به گه رووی سیلودا خزایه خواره وه و که وته سه ر ته سمه ی راگویزان و لاقی رووتی به گه رووی سیلودا شور بووه وه.

ره نگ بی به هه موویه وه یه ک ده قیقه ی نه بردبی به لام لای جه لال له سه عات و روژیش زیاتر ده ینواند. هه ردوو چاوی خه ریک بوون ده رده په رین. بیری ده کرده وه: "یانی هیچکه س نازانی و من ئا له م گوره وشاره دا ده مرم؟ دایکم؟ باوکم؟ خوشکه که م؟ چی یان به سه ردی دوای من؟ شین و روو هیچ، چلون گوزه ران بکه ن؟ یانی هیچکه س نه یزانیوه؟ هیچ نه بی جه مال، جه مال ئه گه ر زانیبیتی کاریک هه رده کا. ئه ویش، فه قیره، زه ماوه ندی به ده سته وه یه، من ئاوا بمرم، زه ماوه ندی ئه ویش په کی ده که وی. هه ر تاقه نه فه ریک، هه ر یه ک نه فه ر بیزانیایه پیم... من ته نانه ت فریای هاوارکردنیکیش نه که وتم. ئه م برسیه تی یه خواگرتووه ئای چون برستی بریم..."

بایه کی فینک ژیر پیی جه لالی ده لسته وه. که وته وه بیری که وشه که ی " تاکه وشه که م، ئاخو ئیستا له کوی بی؟ بلیی به سه ر ته سمه که دا گه یشتبیته به رده ستی ره حمان که له سه ر ته سمه که کار ده کا؟ بلیی ئه و تاکه وشه نه گبه ته که هینده م رق بوو لیی له م ته نگانه یه دا فریام بکه وی؟..."

۳۰

تاکه وشه که ی جه لال به سه ر ته سمه که دا گلینکی ده دا. ده تگوت به په له یه زوو خوی به ر ه حمان بگه یه نی و به زمانی حال تیی بگه یه نی له حال و روژی جه لال.

_ئا ئه مه تا که وشه که ی جه لاله! وانیه عه زیز؟ به ری وه للا خویه تی، ئه و نیه؟

_فره ی ده وه سه ر بوی، نه کا دلی بوی ته نگ بی، عه زیز ئه مه ی گوت و زه رده یه کی کردو سه ری به رز کرده وه بزانی جه لال له وسه ره چ ده کا "باوه ر ده که ی خوی دیار نیه، ره حمان."

_دیار نیه؟ بیت و نه بی... ، ره حمان دلی نه هات فکره که ی به ده نگی به رز بلی و چه واشه ته ماشای سه ره وه ی کرد "راست ده که ی نیه ...، بلیی ... بلیی که وتبیته خواره وه؟!" ئه مه ی گوت و به په له ته سمه که ی له کارخست و عه زیزیش به شوینی دا، هاتنه ده ر له پشت ده زگاو هه ر یه که بوخوی بانگی ده کرد:

_جه لال! جه لال! له کویی؟

_خه به رتان له جه لال نیه؟

به لام جه لال دیار نه بوو! نه له سه ر ده سگای سیلو بوو، نه له و ده وروپشته! بلیی هه روا چووبی ئیسراحه تیک بکا؟ ئه ی بو هیچی به که س نه گوتوه؟ گوایه هه روا ده سگا که جی دیلی و ده روا؟ که ی جه لال هینده که مته رخه م بووه!؟

عه زیز چووه سه ر سیلو و چاویکی له ناو ده سگاکه ش کرد. زیخ وچه و نه بی، که له نیو ده سگادا خولی ده خوارد، هیچ دیار نه بوو. جه مال و سه عیدیش که به ده نگی عه زیز و ره حمانه وه هاتبوون، به هه لاتن خویان گه یاند. سه عیدیش سه ری ده کیشایه هه موو شوینیک و په سای په س بانگی ده کرد "جه لال! جه لال!". ره حمان له ژیر ده سگای سیلووه وه چاویکی له ده سگاکه کرد. پیی رووتی جه لال له گه رووی سیلووه وه شور ببوه وه و جارجاره جووله یه کی ده کرد:

_ئه ی هاوارم هه ی، ففریاکه ون! جه لال ئه وه تا له ژژیر، له گگه رووی سیلووه که دا گیری کردوه، ره حمان ئه مه ی به هاوارو توره_تور گوت، "ده ی خیرا، چی یه ئه وه جه مال؟ خیرا برو بلی به وه ستا که مال ده سگاکه بکوژینیته وه" به لام جه مال ئه ژنوی شکابوو! ناچار خوی به په له هه لات به ره ولای وه ستا که مال و هه ر له دووره وه هه رای لی کرد که ده سگاکه بکوژینیته وه. مسته فا زیاتر له هه موان په شوکابوو. وه ک بلیی خوی به خه تابار بزانی، وه ک بلیی ئه و جه لالی کردوه به ژیر ئه و هه مووه زیخ و چه وه وه. وه ستا که مال به په له ده سگای کوژانده وه به لام هیشتا نه یده زانی ماجه را چی یه به شوین عه زیزدا خوی گه یانده پیی ده سگاکه و پیویستی به گوتن نه بوو دیار بوو شتیکی ئاسته م قه وماوه. ره حمان بانگی وه ستاکه مالی حه به ساوی کرد:"مه حته لی چیت؟ ئه وه جه لاله بووه به ژیر هه زار خه روار زیخ وچه وه وه. خیرا ته سمه که بخه ره وه کار با ژیر پیی ئازاد بی بتوانین کاریک بکه ین". وه ستاکه مال چاک حالی له ئه سلی ماجه را نه بوو به لام ئیستا وه ختی لیکولینه وه نه بوو، به په له گه رایه وه و ته سمه که ی خسته وه گه ر.

هه موو کارگه ره کان کاریان جی هیشتبوو. چه ند که سیک چووبوونه نیو ده زگاکه وه و به بیل و ته نانه ت به ده ستیش

خەریکی دەردانی زیخ‌وچەو بوون. یەک‌دوانیک، کە فریای ئەوە نەکەوتبوون، گوزە لە ئاویان هینابوو کە هەرجەلال نەجاتی بوو ئاوی بدەنی. بەلام هەندیک تەنانەت فریای ئەوەش نەکەتبوون و هەروا دەستەپاچە راوەستابوون نەیاندە زانی چ بکەن.

ئالەم وەختەدا موهەندیس مووسەوی خاوەن شیرکەت پەیدا بوو.

_ئەمە چ رومەلخە زایە کە بو خاتری خوا. بو دەسگا خاموشە؟ بو هەمووتان کارتان بە جی هیشتوە و...

موهەندیس فریا نەکەوت بولە_بولە کەی تەواوکا کە هەرکەسە لەلایە کەوە بە توورەیی جوابی دەدایەوە و حالی یان دەکرد کە "چ رومەلخە زایە کە". موهەندیس دیسانیش، لەلایەکەوە بو ئەوەی ترسی پیشووی لە کارراگرتنی کارگەرەکان بشاریتەوە و لەلایە کیشەوە هەر پییی عاربوو، خوی نەشکاندەوە و بی ئەوەی تەماع و خوبەزل زانی ریی پی بداوەک ئینسانیک لە فیکری گیانی ئینسانیکی گیروەدا بی، هەر بەو شیوە بیزهەستینە دریژەی بە بولە_بولە کەی دا:

_مەعنای نیە! جا ئەگەر هەرکەسە چاو لە کارەکەی بخافلینی و پییی هەلخزی ئیوە هەموو کارەکە جی بیلن دار بەسەر بەردەوە نامینی! ئیستا ئەمە قەوماوە موقەددەر بووە، دوو کەستان خەریکی دەرهینانی بن و باقی تر بچنەوە سەر کارەکانتان، ئیتر!

رەحمان چووە گەرووی موهەندیسدا:" کام خلافاندن ئاغای موهەندیس!؟ کاری لە جەلال لە هی دوو نەفەریش قورسترە، هەر بویەش کەوتووەتە خوارەوە!

مووسەوی هەنگاویک چووەدواوە:

_خو من گوتم دوانتان دەری بینن؛ خو نالیم هەمووتان لیی گەرین!

جەمال گورراندی:

_کاری وا کاری یەک دوو نەفەرە؟! دەردانی سەد خەروار زیخ وچەو؟! رەنگە جەنابت هیندە خیرابی...

عەزیز گوتی:

_بیزەحمەت خوت لادە، ئاغای موهەندیس، با کارەکەمان بکەین. ئەگەر تو دەربەستی جەلال نیت ئیمەهەین.

مستەفا بەدەم دەردانی زیخ‌وچەوەوە، تەماشایەکی بوغزاوی موهەندیسی کرد. موهەندیس دەست بەردار نەبوو، بەتەمابوو دیسان قسە بکا کە بیل_بەدەستیک لەدواوە بەبیلیک کە بەدەستیەوە بوو کیشای بەنیوشانی داو بیلەکەی فری دا. موسەوی لەتریکی داو کارگەرەکان پیکەنین. مووسەوی کلاوەکەی کە داکەوتبوو هەلیگرتەوە و تەماشایەکی دەورو پشتی کرد بەلام نەیتوانی شک بوکەسیک بەری. هەر بیل بەدەست و دەست‌خالی زوربوو کەبەزەردەی تەوسەوە تەماشای دەکردو ئەم بەر ئەوبەری دەکرد خەریکی کاریک بوو بودەرهینانی جەلال. جەنابی موهەندیس، کاتیک زیاتر لە گورگ ئاوریکی لەدەست نەهات، نەکا لەوەش زیاتر سووکایەتی ببینی، خوی گووشی و دەربازبوو.

چەند دەقیقەیەکی دەستوبردی جەماوری خەروار_خەروار زیخ وچەوی دەرەدا و دوای تاویک سەرو ملی جەلال، کوور و ماندو لەژیر زیخ وچەوەوە دەرکەوت. ئەمجار خویشی توانی تەکانیک بدا و چاویک بترووکینی. قوزە و پژمە و تف کردنەوەی زیخ‌وچەو لەلایەکەوە کارگەرەکانی هینابووە خوشحالی و پیکەنین کە دیارە جەلال زیندووە و گورر و تینیکی تیدا ماوە، لەلایەکیشەوە، بەزەیی یان بە جەلال دا دەهاتەوە و ئەم دوو هەستە لەکیشمەکیشیکدا هەستیکی جەماوەری غەریبی خولقاندبوو:

_چونی جەلال؟ ئەمجارەش بوویتەوە!

جەماعەت سەریان دەنایە سەر جەلال و بەدەم تەقەللاوە بو دەرهینانی یەکجاری شوخی و سوعبەتیشیان لەگەل

ده‌كرد. ئیستا ئیتر سه‌رو‌ملی ته‌واو ئازاد ببوو به‌لام هیشتا نه‌یده‌توانی ملی به‌باشی راست كاته وه. به ده نگیكی نه وی گوتی:

_به قوربانی ده ستان بم نه ختیک خیراتر، خه ریكم یه كجاری بخنكیم.

هه ر ئه م دوو كه لیمه ی جه لال قریوه یه كی خسته نیو جه ماعه ت و ته نانه ت فرمیسكی شادی هینایه سه ر پیلوی چاوی هه ندیک. به گورتر له پیشوو هه روا زیخ وچه ویان ده رده دا و

یه‌ک دوانیک به‌موره_مور گورانی یان ده‌گوت. به‌لام ناكاو ئه‌و زیخ‌وچه‌وه‌ی به دیواری سیلودا هه‌لیان دابووه‌وه هه ره سی هینا و جه لال دیسانه وه بووه وه به ژیریه وه.

دیسان هیرشیكی‌تر پیویست بوو. شان‌و قولی كارگه‌ره‌كانی بو نه‌جات دانی هاوری‌كه‌یان ماندوویی نه‌ده‌ناسی. ئه مجاره یه كجار گورج تر له پیشوو زیخ وچه ویان دالاوه و جه لالیان له ژیر ده ركیشا. ره حمان نه‌وی له ژیربالی جه لال و به یارمه تی مسته فا كیشایه سه ر.

###

كارگه ره كان، هه ركامه به جیا سه رومل و شان و قولی جه لالیان ده ته كاند و ئاویان بو دینا. جه مال ده سره یه كی به‌ده‌سته‌وه بوو بو ته‌كاندنی ورده‌زیخ له قژه‌كانی جه‌لال. خویشی حالیكی باشتری نه‌بوو، ده‌تگوت له گور ده ركیشراوه ته وه. ئه ژنوی ده له رزی و به ده ورویشتی جه لالدا ده هات، وه ک بلیی دووباره جه لالی ده سكه وتبیته وه، به هه ستیكی تیكه لاو له خه م و شادی ژیربالی جه لالی گرت و له گه ل ره حمان، كه ژیر ئه وباله كه ی گرتبوو، به ئاگاداری یه كی ته واوه وه، به شیوه یه ک كه زور نه كه ویته سه ر شان ومل و پشتی و ژان و ئازاری ئه ندامی كوتراوی زیاتر نه بی، بردیان به ره و ئاوایی نزیک شیركه ت و باقی تریش له گه لیان ده چوون و قسه و پیكه نین و قال وقریویان دول وده ری پركردبوو. جه لالیش به ده نگیكی لاواز، وه كو كه سیک كه له نه خوشینیكی دوورودریژ هه ستابیته وه، شوخی ده كرد:

_جه مال خو ئه گه ر بمزانیایه ئه و تاكه وشه نه گبه ته روژیک ئاوا فریام ده كه وی، ئاوا بی قه در ته ماشام نه ده كرد. ئه ی باره قه للا تاكه وش گیان.

ره فیقه كان له دله وه پی كه نین. جه مال گوتی:

_ئه مجاره ش له سایه ی سه ر تاكه وشه ته وه بوویته وه.

خه لكی ئه و ده وره، چ ئه وانه ی له سه ر زه وی یه كان و باخه كانی ئه و ده وره كاریان ده‌كرد یان ئه وانه ی له ئاوایی دا مابوونه وه، ئاگاداری ماجه را ببوون و ده سته _ده سته ده هاتنه پیشواز.

سه عید خوی خه لكی ئه م ئاوایی یه بوو. ئه و پیشتر خوی گه یانده وه و چووه ده رمانگاكه دوكتور ئاگادار بكا.

ئه‌و چه‌ند روژه‌ش جه‌لال له مالی سه‌عید كه‌وتبوو دایكی به‌لایه‌وه بوو كارگه‌ره‌كان به جیا وخه لكی ئاواییش به جیا، له ژن و پیاو، ده‌وریان چول نه‌ده‌كرد و نه‌ک هه‌ر ئاگاداری‌یان ده‌كردن هه‌میشه ش كوری شوخی و قسه‌ی خوشیان گه رم بوو.

روژی ئاخر كه دوكتور جه لالی مه ره خه س كردبوو، هه ركه سه بو خوی سیف و میوه ی هینابوو شه ربه ت و شیرینی یان له دووكانی ئاوایی كریبوو كارگه‌ره‌كانیان میوان كرد و به بونه‌ی هه‌لسانه‌وه‌ی جه‌لاله‌وه كردیانه جه‌ژن. هه‌ر مووسه وی، كه نه هاتبوو خه به رپرسی جه لال له و جه ژنه دا نه بوو.

***

رەمزی سەرمایە

ئاگوست ستریندبەری
ریبوار کردوویە بە کوردی

_چت گوت بە و کابرایە لە وی؟

_گوتم گورج بی!

_حە قت چی یە بە سە ری یە وە؟

_من پارە ی پی دە دە م ئە یچون؟!

_چە ند؟

_دە کرون.

_پیم نالیی پارە کە ت لە کوی بوو؟

_من بە رد فروشم، نازانی؟!

_کی بە ردە کان هە لدە کە نی؟

_ئە و کابرایە

_روژی چە ندە؟

_یە کجار زور، چوزانم، کیویک!

_ئە مجار تو بە چە ند دە یفروشی؟

_تە قریبە ن پە نجا کرونیک.

_کە وایە ئە و چل کرونیک بە تو دە دا کە تو بیبیت و برویت و دە ستور بە و بدە یت، گورج بی و خیراتر کار بکا؟!

_ئا؛ بە لام مە کینە و کە ل و پە ل هی منن.

_چلون بوویتە خاوە نی ئە و کە ل و پە لە؟

_بە ردم فروشت. کیو کیو بە ردی هە لکە ندراوم دا بە پارە و توانیم مە کینە و کە ل وپە ل پیکە وە نیم.

_کی بە ردە کانی هە لکە ندبوو؟

_..(بی دە نگی بە رد)

***

سی و دوو لاپەرە

ئالیکساندرا کولونتای

وه رگیران له سویدی یه وه : یوسف ره سوولی

رووناکی چراکان لە پەنجەرەی کارگاکانەوە شەوق دەداتەوە. مالەکان، سەربازخانەکان و خانوە کریکاری یەکان، هە مـوو یـه ک ره نگ به به ر چاوی دا تیده په رن. پردی ریگه ی شه مه نده فه ر زرم و هوری بوو و ده له رایه وه. تروسکه ی چراکانی سەر ریگا، سنگی تاریکایی ئەم شەوە ئەنگوستەچاوە پاییزییەی دادەری و بە پەنجەرەی واگونەکەدا ئـه یـروانی یه ناوه وه. شه مـه نده فـه ره که راوه ستا. خشه و خره ی چه ند هه نگاویک له سه ر خیزی ویستگه ی شه مه نده فه ر که وتـه گوی. "با" تاویک گه مه ی لـه گه ل چراکانی سه ر ریگا کرد و پاشان له پشت دیواری کارخانه یه کی هه لکه وتوو له ناو ده شته پان و به رینه که دا وون بوو.

لە ناو واگونی شەمەندەفەرەکەدا چاویکی بە دەور و بەری خوی‌دا خشاند: «چی لە بیر نەچووبی؟» قـوپچەی بالتوکه ی داخست و له ویستگه هاته ده ر. شه قامیکی دور و دریژ و چول، ئه م بـه ر ئه و به ر به خانوی کری نشینی سه ربازی یه ک ره نگ، گیراوه. هیچ تروسکه یه ک له په نجه ره کانه وه نابینری. ئوردوگا کریکاری یه که ی ده وری کارخانه خه وتووه. چراکانی شه قام به ینیان زوره و تیشکی کزیان ده له ریته وه. هیچ ده نگی نابیستری، غه یری زرمه و هاشه و هوره ی کارخانه که لـه مه ودایه کی دوره وه دی. کریکاره کانی شه وکاری کارگه، خه ریکی کارن.

له پر چوارپییه ک له مه ودایه کی گه لی نزیکه وه ده قوروسکینی.

ـ چته؟! سه گی بیچاره!... به سه ئیتر! ده ترسی؟! نا ، نا له چی ده ترسی!

بزه یه کی بو سه گه که کرد و هه نگاوه کانی توند کرده وه... له ناکاو هه ستی به دوودلی کرد. ره نگه ئه م بریاره ی وا له سه ری ساغ بـووه تـه وه؛ تـه واو بیهوده بی. ره نگه هه ر هیچ پیویستی یه ک به م بریاره نه بوایه. باشه، بو هه ر وه ک باقی خه لک نه بی و هینده کول به ژیانه وه هه لنه گری؟ به لام « تیز» ی زانکو که ی چی، که ده بوو له روژیکی دیاری کراودا ته حویل بدری...؟! پلان و به رنامه کانی، یه کسه ر فریی دابان و فه راموشی کردبان و... بو خوشه ویستی و دلداری ژیابا... گواستبایەوە ئوردووگای کارخانە... و هەرگیز هەوالی ئەو بەرنامانەی کە دای‌رشتبوون، نەپرسیتەوە و هەرگیز نه که ویته شوین تیئوری یه زانستیه کانی؟

ئاخیکی هەلکیشا. بە حەسرەتەوە سەری راوەشانـد. سەخت و دژوار، فکر و بیریکی هه میشه یی و بی کوتایی. له ئاخرین خانوی ئوردوگاکه تیپه ری. چاخانه که ی که له گوشه ی شه قامه که دایه، داخراوه و چرای سه ر ده رگاکه ی کز کراوه.

به راستی وا درەنگ بوو؟! له ژیر تیشکی ئاخرین چرای شەقامەکە ویستا و سەیریکی کاتژمیره که ی کرد. دوو و چاره گ بوو. کریکاره شه وکاره کان سه عات سی له کار ته واو ده بوون. چاوه روانیه کی دوور و دریژ.

له شەقامەکە پەریەوە و کەوتە سەرجادەیەک بە نیو دارستانیکی براو، بە خانووبه ره ی نیوه و ناته واوه وه. رویشتن به سه ر ئه م ریگا خوله جی جی خیزکراوه دا ، ماندووی ده کرد و بوی دژوار بوو.

کە لە گوشەی دیواریکی هیشتا تەواو هەلنەچندراوەوە تیپەری، شەوقی چراکانی کارخانە چەقیە چاوی. کارگە، دەی‌لرفاند و دەی هوراند و ولاتی دەلەرزاندەوە. دیوارە هەشت پەنجەرەیەکەی کارگە، تە واو سوور دە چوو. کە س لە پە نا دە روازە گە ورە و داخراوە کە ی کارگە نە دە بینرا. بە لام لە ناوە وە، لە ژیر شوقی ئە و چرایانە ی لە پە نجە رە کانە وە ئەچەقیە ناو چاوانەوە، ژیانیکی بی ووچان و خولقینەر، لە جم و جول دابوو. سە دان پە یکە رە ی بە رگ شین، بە یە ک ریتم و ئـاهـەنگەوە لـە جم و جول‌دان؛ تەسمەکان بە گورجی دەخولینەوە؛ چەرخەکان بە تەواوی هیز و تواناوە

ده سوورین؛ چه کوشه کان بەو پەری تواناوه لە کوتان دان و تراشکاره کان پەیتا پەیتا ئاسن دەتاشن و ورده ئاسن، ده پرژیته هه موو لایه ک.
«پیوتر» ی ده سگیرانیشی له وی یه... له ناو ئه م سه دان که سه که هه موو به رگی شینیان له به ر دایه. ده بی ئه و ئیستا له کوی بی؟! له نیوان په نجه ره ی پینجه م و شه شه م! یه ک، دوو، سی... تو بلیی «پیوتر»ی بناسیته وه ئه گه ر له ناکاو بچیته نیو کارگاکه وه؟ بیگومان ده یناسیه وه! ده ست راوه شاندنیک و ئاوردانه وه یه ک به س بوو بو ئه وه ی بیناسیته وه. ئاخر ئەو بە تەواوی شارەزای ئەم حەرەکانەی «پیوتر» بوو و حەزی پی دەکردن. ئایا نیگای ئه ویش وه ک باقی کریکاره کان، تیژ براوه ته کاره که ی یاخود خه مبارن؟
هه ر وه ک ئه وه ی دیواری کارگه که به عه رز دا روچووبیت، هه موو شتیک به وردی دیته به ر چاوی؛ وه ک بلیی چووبیته نیو کارگه که وه: پە یکه ره جلک شینه کان که ئارام و هاو ئاهه نگ له جم و جول دان، چه رخه کان که له گه ر دان و چه کوشه قورسه کان و ته سمه کان که به بیده نگی ده گه رین...
پیوتر ده م و چاوی لاواز بووه و چاو ه کانیشی... ده بی چی بی؟! له وه ده چی ده رده دار بیت. تو بلیی خه به ردار بوو بی؟ ئه م بریاره ی که وا به سه ختی خوی له سه ر ساغ کردبووه وه، هه لگه رانه وه ی بو نه بوو. دیاره «پیوتر» یش وه کو ئه و ره نج و ئازاری چیشتووه... راستی ئه م ژانه قورس و له ناکاوه، له کوی وه دی؟ تو بلیی نیشانه ی خو به ته نیا زانین و تاسه باری بی؟ وه ئه و هه موو سوز و هه سته ی که سه بارت به «پیوتر» هه یه تی، سوزیک که سوکنایی و گه رمای پی دەبەخشی؛ ئەو سوزەی کە هیندە نەرمە، دەیبورینیتەوە... خوزگە ئەم سوز و هە ستە، ئیرادە کە ی تیک نە شکینی، هیزی لی نه بری و له داخوازیه که ی پاشگه زی نه کاته وه.
نا، نابی چاو له کارگه و په نجه ره و شوقی چراکان بکات. نابی بیر له هاوژینه که ی که وا له و ژووره له لای مه کینه و تەسمە و چەرخەکانە، بکاتەوە... قەی ناکا، با چاوەکانی «پیوتر» حەسرە تیان لی بباری! ئه م بریاری خوی داوه و ریگه ی خوی ده گریته به ر! ئیتر نابی له کوت و به ندی ئه وین دا خوی دیل بکا. نابی بیر له ده سگیرانه که ی بکاته وه. نابی پەشیمان بیتەوە، دەبی تەنیا بەرەو پیش هەنگاو هەلگری، بەرەو ئامانجە کە ی... ئه ری، به ته نیا خوی؛ به جوریک که هیچ که س نه توانی به ری بگری و ببیته هوی لادان له ریگاکه ی. (ئه ری برو... دریژه به ریگه ت بده، هه ر وه کو ئیستا که خه ریکی به ته نیایی تاریکی ده بری. برو! له پیشته وه روونا کی یه؛ ئامانجه کەت؛« تیز» ه که ت...)
لاقی له خیز و خولی سه ر ریگایه که رووده چن. قورسایی کتیبه کان و ئه و خوارده مه نیه ی که پییه تی، شان و شه پیلکی ماندوو کردون. داوینی کراسه که ی په یتا په یتا و به شیوه یه کی ئازارده ر له قاچ و قولی ده هالی. به لام ئه وانه هیچ به لایەوە گرینگ نین. (راستە کە تەنیایی چەتونە. بەلام ئینسان ئیتر ئازادە و دە توانی کات و سات بو ئه و شته ی ئاواتیە تی، تە رخان بکات. ئیتر خه می ئه وه ت نابی که هاوژینه که ت جار به دوای جار خراپ لیت حالی ده بی! یان ناتوانی له هه ستی ده روونت بگا. ئیتر خه می ئه وه ت نابی که ده سگیرانه که ت به بایه خ دانه نان به کار و عه لاقه که ت بی حورمە تیت پیدە کا). ئیتر دە یە وی بژی نە ک بتلیتە وە! ژیان، نە ک خوشە ویستی یە ک کە دردونگی و دوودلی بالی به سه ر دا کیشابی.
« ئی... بەلام ئەوە کەی سەر دەگری؟ نا، ئەسلەن پیویست ناکا «پیوتر» لەو حالی ببی و گویی بو هە لخا. هە ر ئه وه نده که بتوانی بیبینی، له گه لی بژی و دلنیا بی که ئیستاش ئه وی خوش ده وی، به سه... » به لام کاری تیزه که ی که به لایه وه زور خوشه ویسته، په کی که وتوه و له م چه ند مانگه ی دوایی دا هیچ پیشره فتیکی نه بووه. هه موو جاری که له خەو هەستاوە و ئەمەی کەوتوەتەوە بیر، بوتە مایەی نیگەرانی و ئازار و ژانی. پینج مانگ رابردوه و گشت کاری ئه م ماوه یه «سی و دوو لاپه ره» یه. له میژه که هیچ بابه تی نویی کو نه کردووه ته وه و ئیتر وه ک جاران له کاتی دیاری کراو بو بیستنی ووتاره کانی ماموستاکه ی ناچیته زانکو؛ ئه و ماموستایه ی که هه میشه هانی داوه و ئیلهامی لی وه رگرتووه. له جیاتی ئه وه ی که به قه ولی ماموستا بکا و کولنه ده رانه و به پیی پلانی دیاریکراو بکه ویته شوین

لیکولینەوە زانستی یەکەی، هەر ئەمرو بە سبەی کردووە؛ ژیانی لە خوی تال کردووە و کاری بووە بە ژماردنی ساعە تە کان تا دیداری دوایی لە گە ل ماموستاکە ی؛ دوایە ش هاتووە تە وە مال، نیوە مردوو و بە میشکی بە تال و حە تال و... تورە و گرژ: تورە لە وە ی کە روژیکی تر بە سە رچووە و هیشتا لە سی و دوو لاپە رە دە رنەچووە...»

بە لام ئە گە ر حە ق بە دە سگیرانە کە ی بی، چی؟! ئە گە ر بە پیی قسە ی ئە و بە کەلکی هیچ نە یە ت؟ یان کە دە لی «خە لکی تر دە توانن هە ر دوو لا هاوکات بکە ن ... بو تو ناتوانی؟» بلیی هە موو ژنیک لەم دوو رییانە گیری کردبی: کار یا دلداری...؟ دوو دلی پە رە دە گری، هە لدە چی؛ رە خنە دە کاتە دە رونی و ئازاری د ە دا. ژیان بە تە نیایی سامناکە. بویە دەیەوی لە لای دەسگیرانەکەی بی. لە لای ئەو هەموو شتیک بە جوریک لە بیر خوی دە باتە وە. تە لە فونە کە هە لدە گری و دە یە وی لە گە ل دە سگیرانە کە ی قسە بکا:

ـ کاتی وچانی نیوە رویە ؟ ئی، دە کری لە گە ل «پیوتر میخایلوچ» بدویم؟ ئە وە خوتی؟! کە ی یە کتر ببینین؟! هە ر بە راستی ناتوانی ئە مرو بییتە لام؟ ناتوانی...؟ گرفتاری...؟ دە ی کە وابی من دیم بو لای تو. نازانی بە تە نیابوون چە ندە سە ختە!

ئە ری... ئە چیتە لای. هە ر کە چاوی پی بکە وی، دلی دە س دە کا بە خورپە؛ خو دە خاتە باو ە شی یە وە و دە س دە کا بە قسە کردن؛ پاکانە کردن؛ گلە یی لە خو کردن کردن؛ گلە یی لە وە ی کە کارە کە ی بە باشی نە چووەتە پیشە وە. بە لام هە ر چی زیاتر دە دوی، بە هە مان ئە ندازە ش دیواری نیوانیان ئە ستوورتر و کون بر تر دە بیت... هە ر وە ک ئە وە ی کە ئە سلە ن گویی لە قسە کانی ئە و نە بووبی...

کاری نووسینی «تیز»ەکەی بەرەو پیش ناچی. «پیوتر» پیی وایە «... ئە و قسانە بیجین. هە ر ئە وە ندە ی قولی لی هە لمالی، کار تە واوە ... بوچی کار و باری نووسینە کە ت لیرە ناکە ی؟! ئە گە ر بە یە کە وە ژیابایین، هیندە ش وە ختت بە هات و چو نە دە گیرا!» بە لام ئە و بو کارە کە ی پیویستی بە کتیبخانە بوو. «... ئی خو هە میشە دە توانی هات و چوی کتیبخانە بکە ی. ئە م گیر و گرفتانە تە نیا ساختە ی ژنانن، دە نا ئە وە کە ی موشکیلە یە...» دە سگیرانە کە ی گویی بو هە ل ناخا، لیی تی ناگا... کە چی هە رواش دە گە ریتە وە بو لای. بە لام لە هە مان حالیشدا ژان ئە خاتە دلی. هە رچە ن بە یە کە وە ن بە لام هە ست بە تە نیایی دە کا. هە ر وە ک لە سە حرایە کی چول دا بی... و ئە مە ژان هینە رە و هە ست بە سە رما دە کا لە دە روونی دا. قسە لە گە ل کردنی سوودیکی نیە. دە سگیرانە کە ی لیی حالی نابی. ئە گە ر بیت و قسە ی لە گە ل بکا، دە سگیرانە کە ی دە رە نجی و پیی وایە بی حورمە تی پیکراوە. تازە خوی دوای ئە وە بە زە یی پی دادیت، هە ر وە ک ئە وە ی دە سگیرانە کە ی کوریکی بچکولانە ی بیکە س بیت.

بیدە نگ دە بیت. نووسینی «تیز» ە کە بە جە هە ننە م! ئیتر دە بی ئە م ماجە رایە کوتایی پی بیت! ئیستا ئیتر روژی خو رزگار کردنە؛ رزگاری خوی و هیز و کات و کارە کانی... روژە کان بی وچان رادە برن... ئیتر نایە وی بتلیتە وە، ئازار و ژان بچیژی و ئە م هە موو تانە و تە شە ر و بی حو رمە تی یانە قە بوول بکات. نایە وی لە سوزی دەسگیرانە کە ی دا، خوی لە بیر بچیتە وە و لە و دا وون بیت. ئیتر نایە وی سە عات بە دوای سە عات، بیهوودە چاوە روان بیت. دە یە وی سە ر لە نوی، هەر وەک رابردوو، بە تەنیا بژی؛ بچیتە هەرکوی کە حەزی پیدەکا؛ گوی بو ماموستا خوشەویستەکە ی رادیری؛ خەریکی کوکردنەوەی بابەت بی و کار بکا... کار... کار... هیشتا درەنگ نەبووە. ژیانیکی دور و دریژی لە پیشە و دەتوانی لە گەشە و نەش و نمای مروڤایەتیدا بەشدار بیت؛ عیلم و زانست بە بیر و بوچوونەکانی خوی دە ولە مە ندتر بکا... «هە ر کە میکی تر زە حمە ت بدا بە خوی، لە سە ر بریارە کەی ساغ دە بیتە وە». دە بی ئیتر واز لە دلداری بینی. «چ هە ستیکی خوش!» دە لیی باریکی قورس لە کولی کراوە تە وە ! وە ک شادمانی یە ک!

هە نگاوە کانی توندتر کرد. لە و شوینە ی کە لە بە ر شوقی چراکانی کارگە رووناک بوو، تیپە ری و لە تاریکایی دا وون بوو. زریانی پاییزی ئەم شەوە، لکی شالگەردنەکەی لە دەم و لوتی دەکوتا. لە بە ر دە می دا دارستانیکی براو و تاریکایی یە کی بی بن خوی دە نواند. بیدە نگ و بی گیان... و تا رادە یە ک سامناک.

چاویکی له ده ور و به ری خوی خشاند. بوچی له و شوینه ی نووری چراکان رووناکی کردبوو نه ویستا؟ لیره به ته واوی له م تاریکایی یه سارده دا نوقم ببوو. ده یه ویست بگه ریته وه لای کارگه که، به په نجه ره رووناکه کانیه وه. بگه رابایه وه و له په نا ده روازه که ویستابا و چاوه روانی ته واوبونی کاری شه وکاره کان بوایه؟ ترسه نوک بوو؟! له تاریکی ده ترسا؟ «فکری مندالانه !!...» له لای راسته وه هه ورازیکه. را ده کا و له ناو دار و ده وه نه کان دا سه ری لی ده شیوی. پیی وایه خشه خشی شتیک له ناو تاریکایی یه که دا ده بیسی. دیاره که «با » یه به نیو ده وه نه کان دا راده بری. سامناکه! له ناکاو پیی وایه که شتیک به کومه کوم له ناو ده وه نه کان دا دیته پیش... چ بکا ، بقیژینی؟! بو یارمه تی هاوار بکات؟! به لام خو که س گویی له هاواری ئه و نابی... له په نجه ره کانی کارخانه وه، چراکان نوور ده پرژیننه ده ره وه، به لام له به ر هاره و لرفه ی مه کینه کانی کارگه، ته نانه ت ده سگیرانه که شی هاواری ئه و نابیسی... چه نده نزیک... و له هه مان کات دا چه نده دوور!

باشتر وایه که بکه ویته وه ری؛ بروا و له م سه ره و ژووره رانه وه ستی. چ سارده... و چ تاریکانیکه. «ترسه نوک هه ر وا ده بی!... خو له تاریکی ده ترسی... تازه، ده یه ویست به ته نیایی مل له به ر ملی ژیان بنیت و ببیته ژنیکی سه ر به خو! تو بلیی که سی وا له دنیا دا هه بی؟! ژن هه ر ژنه!» . ئه مانه قسه ی ده سگیرانه که ی ده بوون ئه گه ر هاتبا و به مه ی زانیبا. حه تمه ن له قاقای پیکه نینیشی ده دا. ئه مجاره یان ناحه قی نه ده بوو!

که میک هاته وه سه رخو و به دلیکی قایم هه نگاوه کانی توند کردن. ده بوو له جیاتی بیر کردنه وه له تاریکایی یه که، فکر له شتیکی ته واو جیاوازی تر بکاته وه. مه سه له ن بیری له وه کردبایه که چون مه سه له ی جیابوونه وه که ی له گه ل ده سگیرانه که ی باس کردبایه؟ قسه کانی له چی یه وه ده ست پی کردبایه؟ که ی پیی ووتبایه؟ ئه مرو! هه ر که له کار گه رایه وه! دیاره که وه ک هه میشه ماندوو و شه که ت دیته وه مال. بی گومان به بوونی ئه و له وی، خوشحال ده بوو!:

«ئوه! ئه وه، خیزانه نازه نینه کەم هاتوه بو بینینی من! ده میکه نه م دیوی! بو دیار نه بووی؟! جا دانیشه و به وردی بوم باس بکه که چ خه به ره!»

به م بیره، دلی سوکنایه کی خوشی پی دا دی؛ به جوری که ته واوی له شی داده گری. خوی به ته واوی به ده سگیرانه که یه وه ده نووسینی و چاوی ویک ده نی... نا! ئه مرو ئه سله ن روژی ئه وه نییه که له سه ر بریاره که ی بدوی. باشتره بیهیلیته وه بو به یانی! به یانی زوو!

هه ر که ده وری ته پولکه که ی دایه وه، له ناکاو «با » به توندی وه ده م و چاوی که وت. «با » سه رکلاوه که ی را ده کیشا و له نیو گه لا هه لوه ریوه کان دا خوی ده خزاند. ئای که وولات تاریک و چول و هول بوو... جاریکی تریش ئاوری دایه وه. ئیستا ئیتر په نجه ره رووناکه کانی کارگه وه ک تروسکایه کی زور ورد ده هاتنه به ر چاو. ئیتر شه ق و هوری کارگه له م مه ودایه را نه ده بیسرا و بیده نگ بوو. ته نیا له و تاریکه سه لاته دا... له به رامبه ری، له مه ودایه کی گه لی دوور، چه ند تروسکه ی رووناکایی ده بینرین: شاروچکه که. مالی ده سگیرانه که ی له وی بوو؛ هوده یه ک و متبه قیکی بچکولانه. تا ئه وی مه ودایه کی گه لی زور بوو. لاقی ماندوو بوون. قولی به باری بن هه نگلی ته واو بی هیز ببوون. هه ستی کرد که سه رمایه تی.

ئه م «با »یه چییه؟ به م ویژه ویژه یه وه ده لیی خه به ری رووداویکی تالی پییه؟ ده وه نه کان ده لاژینه وه؛ هه ر وه ک ئه وه ی که ده سته ره ش و ره ق و ته قه کانیان بو ئه و دریژ بکه ن... نا ، ئه مه «با » نیه... ته واو سارد ده بیته وه؛ هه ر وه کو سه رده می منالی، کاتیک که له دیویکی تاریک و چول دا به جییان ده هیشت و پیی وابوو که هه رچی خیو و دیو درنج و جانه وه ری سامناک هه یه له قوژبنی ماله وه به ره و رووی ئه و دین...

چه نده خوش ده بوو ئه گه ر ئیستا توشی که سیک بوایه. لانی که م سه گیک! ریگایه که باریک بوو و په یتا په یتا ده که وته نیو گژ و گیا و درک و دال له داوینی که راسه که ی ده هالا.

خوزگە ئیستا لە ناو شار بووایە ی؛ لە ناو خە لک؛ لە جە رگی رووناکایی و چراخانی دا...! بو وا بە م نیوە شە وە کە وتبوە ری؟ ئە م بی قە راری یە شیتانە لە بە ر چی بوو؟ دە بوو راست ئە مرو بریارە کە ی بە دە سگیرانە کە ی راگە یاندبا؟ ئایا جیابوونە وە ئە م هە مـوو پـە لـە کردنـە ی دە ویست؟ ئـە و هـە مـوو پـە لـە کردنە، بو ئە وە ی کە لیرە بە تاقی تە نیا بکە وی... تە نیای تـە نیا... ئـە ری، تـە نیایی خوشە، کاتی لـە مالی خوت بی، لە لای کتیبە کان و نووسراوەکانت دا و لـە بـە ر شوقی چرای میزی کار...

چ بوو؟! دە نگی خە فی زە نگیکی زیوی. هە ر وە ک زە نگولە ی کلیسایە ک؛ تاویک دە تگوت لە قولایی زە وی را دی و تـاویـک وەک ئـەوەی کـە راسـت لـە عـەویقی ئـاسمانـە هـەوراوی یـەکـە را دی...؛ لـە فیتـووی شـەمـەنـەفـەریـک دەچوو... دە نگە کە «با» هینای... «ترسان بی مە عنایە ...» دیسان هە نگاوە کانی گورج کردنە وە. داوینی کە راسە کە ی لە لاقی دە هالا. تا ئە ژنو داوینی هە لکرد. ئە مجار دە یتوانی باشتر هە نگاو هە لینی. هە ر ئە م بیر و خە یالاتە شیتانە ی کە پیی وابوو کە سیک بە دوایە وە، لە خوی دور خستبایە وە کار تە واو بوو... چی؟ کی بە دوایە وە؟ چ بکا، ئاور بداتە وە؟! بە لام خو کە س لیرە نیە! راوە ستا؛ گویی هە لخست و روانییە دە ور و بە ری خوی.

وولات خاموش و بیدە نگ بوو... هە وا سووک، بە لام توزیک نم دار بوو. بونی گل و گە لا دە هات. وەک شەربەتیکی بوون خوش بخواتە وە، ئاوا هە وای هە لمژی. سە ری بە رە و ئاسمان بە رز دە کاتە وە... هە مان تاریکە سە لاتە کونە برە کە ی پیشوویە. شوقی چراکانی کارگە ئیتر دیار نیە . تاریکایە کی قورس و رە ش و بی بن. لە پر «با» یە کی توند هە لدە کا، بە دە وری دا دە گە ری و ئـامبازی دە بی. بایە کی پر لە نهینی شە وانە، نە ک وە ک «با» ی روژانە. ئیستا، ئە وە ی کە لە م شە و گارە تارە دا دە سە لاتی بە دە ستە. ئە وە کە خیوە کانی دریژ و بی قە راری دارستان راو دە نی! چاوە کانیان نابینی، بە لام هە ر لیرە لـە م نزیکانە ن،... دە جوولینە وە و خشە یان دی. گورج بە پە نایا رادبرن... تە نانە ت تا رادە یە کیش خوی لی دەخشینـن... چ سامناکە. هەر لەم دەور و بەرەن بەلام چاو لە تاریکایی بەدەر چ نابینی. ئەم تاریکایی یە ئە ستور و رە ش و ئە نگوستە چاوە... هە نگاوە کانی قورس دە بن و قاچە کانی چیتر لە دووی نایە ن؛ هە ر وە ک لە ناو خە ونیک دا. دە یە ویست بقیژینی بە لام لە دە نگی خوی دە ترسا. راکا؟! بە لام لە راکردنیش دە ترسی! ئاخ، ئە گە ر لە م تاریکایی یە دە رچووبا... و گە یشتبا ناو خە لک، ژیر تیشک و رووناکایی... راکە. راکە...

تـاریکایی بـە بالـە نادیار و رە شە کانی زیللە دە وە شینی، دە لورینی و گە ماروی دە دا و هە ناسە ساردە کانی لە دە م و چاوی ئـەو دەدا. لـە بـەرابـەر و قـەراخی دا، خیوەکـان راوی دەنیـن. پـەیـکـەری دریـژ و نـادیـار، پیـیـە وە دە نووسین. «با» توندتری دە کا، قاقا لیدە دا، دە خوشی و دە هاشینی. دە ورە ی سە رکلاوە کە ی دە دا و لکی شالگە ردنە کە ی رادە کیشی و رای دە وە شینی... دە لیی ئیستا نا ئیستا دلی دە قە لشی. ئیتر توانای نامینی!...

هـە وا، هە وا... تروسکایی رە نگ شین و سووری ئاگرین، لە بە ر چاوی دا دە ست بە خولانە وە دە کەن... کاتژمیرە قورسە کە دە س دە کا بە زرینگانە وە و هە رد و ئاسمان بە دە نگی بە رزی دادە گری. هە وا دە لە ریتە وە و گویی کە ر دە کا... بە غار دە س بە هە لاتن دە کات... هە لدە نگوی... دە کە وی...

«بەشی دووهەم»

ــ دەی وەقسە بی، چیت بە سەر هاتـوە، ئافرەتـە نازەنینـە بە جەرگەکەی من؟!کەس تـوی تـرساند؟!خوت بریندار کردووە؟! لاقت وەرگەڕاوە؟! نـە ئیتر، بـو دیسان دەستت بـە گریان کردەوە؟! ژانت هـە یە؟ کویت؟ باشە... باشە، ئارام بگرە، ئارام... بە سە ئیتر. ئارام بە وە خوشە ویست ترین کە سم!

ــ ئە ری، دە مە ویست بلیم کە ... کە نازانی چە ندە خوشحالم کە تو لیرە ی، لە لامی. **ئە وە ندە** خوشحالم کە...

ـ هیچ ده زانی ده لیی چی ؟! خوشحال له وه ی که من له لاتم؟! بو مه گه ر قه رار بوو له شوینیکی تر بم!! ئیستا پیم بلی، چ بوو که وا تووشی ئه م ده شت و سه حرایه بووی. لیم روون بکه وه. هه ر سه یر بوو: له دووره وه گریان و ناله ی که‌سیک **ده بیسم**... له خومم پرسی، ده بی چ بی؛ که سیک ده کوژن؟! یان که سیک خوی ده کوژی؟! یان چه ته ده وره ی که سیکیان داوه؟! به ره و ده نگه که رام کرد... و له پر، چاوم به هه یکه لیکی چه ماو له سه ر ریگاکه ده که وی به کولیک پاکه ت له ده ور و پشتی...! ئیستا بلی چ قه وماوه؟! کی توی ترساندوه؟ بوم بگیره وه چ رووی داوه و چون؟!

ـ هه‌ر به راستی هیچ روی نه‌داوه؛ هیچ شتیک... هه‌ر ترسی تاریکایی بوو گرتمی...! بی مه عنایه، به لام ترسام. هه لاتم و پیم وابوو ئیستا نا ئیستا دلم ده توقی. چاوم له ره شه وه چوون و که وتم. ئیستا ئیتر باشم... تو له لامی... تو شیرین و میهره‌بانی...! خوشم ئه‌ویی؛ له راده‌به‌ده‌ر خوشم ئه‌ویی... زور زیاتر له وه ی خوت بزانی... ئیتر هه رگیز به جیت ناهیلم، هه رگیز!

ـ شیته! بو مه گه ر من قه رار بووه له خوم دوورت که مه وه که ئیسته قسه ی وا ده که ی! دیسان، خو دیسان ده ستت کرده وه به گریان... سه ر بخه سه ر ئیره. ئاوا باشتره. ده سته کانت ده لیی سه هولن... بینه با گه رمیان که مه وه... ئاوا، ئیستا ئیتر ئارام بوویه وه. ئه مجار ده بی به وردی بوم بگیریه وه که له م سه حرایه دا چیت به سه ر هات؟ که س ئازاری دای؟ سه ره نجام ده بی بزانم (ده نگی بی سه برانه بوو و نیگاکانی پر له پرسیار و زه نین.)

ـ که س ئازاری نه داوم. خو ووتم که هیچ رووی نه داوه و ته نیا توزیک...

ـ به و حاله ی تو هه ته، ده بی حه تمه ن شتیک قه وماںی! ته نیا له سه حرا و چوله وار دا، ئه ویش به و نیوه شه وه! له سه ر هه رد که و تووی، شتوومه ک پرژ و بلاو، جل و به رگ دادراو...

ـ به لی، راست به و نیوه شه وه...! چونکه بریارم دابوو تا به یانی چاوه روانی نه کیشم، هه ر چه ن به نیوه شه و بگه مه ئیره. به دریژایی روژ بیرم له بریاره که م کردبووه وه و ده مه ویست به زووترین کات هه موو شته که ت له گه ل باس بکه م، هه موو شتیک... ئه ویش ئه وه یه که من ناتوانم... تو منت خوش ئه وی، نه ک وه کو دوستیک؛ هاوبیریک، مروقیک، به‌لکو ته‌نیا وه‌کو ژنیک... وه به هوی ئه‌وه‌ی که من ده‌بی کار بکه‌م، به هوی ئه‌وه‌ی که... ئیتر چیتر ناتوانم، ناتوانم...

ـ چی تر ناتوانی؟! ئه مه چییه که تو چیتر ناتوانی؟!

ده سگیرانه که ی ئه مه ی ووت و لیی دوور که وته وه.

ـ ...که به م شیوه ی تا به ئه مرو، دریژه به ژیانی هاوبه ش بده م؛ بی ئه وه ی له یه ک حالی ببین... من نامه وی چیتر ئازار ببینم؛ له سه ر شتی ورد شه ر بکه م؛ کات و هیزم به فیرو بده م؛ ماندوو و شه که ت بیمه‌وه مال و ور و کاس بم. هه ول بده لیم تیبگه ی. له ماوه ی پینج مانگ دا ته نیا سی و دوو لاپه ره م نووسیوه ... دوینی نامه‌ی « سامسونووا » م به ده ست گه یشت، نووسیبوی «تیز» ه که ی ئه و ئیتر ئاماده ی چاپ بووه... به لام من... ئه گه ر بیت و ئه مسال ته واوی نه که م... ئه گه ر «تیز» ه که م ئه مسال ئاماده نه بی، ئیتر بوم نییه دریژه به خویندن بده م. ئه و ده م ده بی مال ئاوایی له ته واوی ئاوات و ئاره زوکانی دواروژم بکه م؛ مال ئاوایی له عیلم و زانست...

ده سگیرانه که ی وشک و بی خه یال ده پرسی:

ـ باشه، کی پیشی گرتووی؟!

ـ کی؟! په یوه ندی نیوانمان... چونکه من هه میشه له نیوان ئه م شیوه په یوندی یه و «تیز» ه که م ده تلیمه وه. زور له وه پیش تریش ئه م باسه مان بووه! تو حالی نابی؛ ناته وی حالی ببی! منیش له وه زیاتر ناتوانم...! ئاخ ئه گه ر هینده خوشم نه‌ویستبایه‌ی...

ـ ئه‌ح، ئیتر به‌سیه‌تی تکایه. تو ده‌زانی که من هینده خوشم له قسه‌ی پووچ نایه... ده لیی منت خوشت ده وی. ئه‌ری... باوه‌ر ده‌که‌م... کاتی دوو که‌س یه‌کتریان خوش ده‌وی، به یه‌که‌وه ده‌ژین و ده‌یانه‌وی پیکه‌وه بن... ئیمه

خه لکی «نه خوینده وار» به مه ده لیین خوشه ویستی...! به لام وا دیاره لای تو ته واو به پیچه وانه یه...! من له ویستی تو حالی نیم. تو که هه‌ر ئیستاش ته‌واوی روژ خوت له شاری؛ منیش لیره ته‌نیام. منیش کولیک کار و بارم هه یه، ده ریایه ک کار و خوشت باش ده زانی. منیش حه زم ده کرد تو یاریده ده رم بی... به لام من باسی ناکه م... ئیستاش شین ناگیرم... تو ساغ بوویه وه که ببی به ژنیکی «خوینده وار». ئی، خو من ناتوانم پیشت پی بگرم.

ــ به لام خوشه ویست گیان... خوت ده زانی ئه م ماوه یه ی که له لای تو نه ماومه وه ته نیا له به ر نووسینی « تیز» ه که م بووه.

ــ به خاتری تیزه که ت...! واته تو ناتوانی لیره، له لای من خه ریکی کاری «تیز» ه که ت بی؟! پیویستیش ناکا زور داخ بخوی به له‌مال بوونی زوری من... چون من ده سه‌عاتی ته‌واو له کارگه‌م! باشه، تو بو ناتوانی لیره له لای من کاره که ت بکه ی؟!

ــ زور له‌وه پیشتر بوم باس کردووی. ده‌رسه‌کان... کاری لابراتوار... کتیبه‌کانم... کتیبخانه... خو ناتوانم له جانتا دا بژیم .

ــ ئه گه ر بگویزیه وه لای من، ئیتر له چه مه دان دا ناژی.

به ناره حه تیه وه سه ری راده وه شینی و به ده سگیرانه که ی ده لی:

ــ خوت ده‌زانی که من زورم هه‌ول‌دا به‌لام بی فایده بوو... کاری سامناک و بی کوتایی ناومال... چیشت دروست کردن...

ــ به لی، وایه! وایه ... خانمی «خوینده وار» چون بیزیان بی له متبه ق دا کار بکه ن...!

ــ نه خیر، وانیه... ئه م قسه یه ئه سله ن راست نیه و تووره م مه که. گویت لییه، تووره م مه که... ماندووم. من له ته واوی ئه م ماجه رایه بیزارم.

ــ ئه ی من چی؟ تو بیزاری... پیت وانیه منیش بیزار بم له وه ی که هه میشه و دایم به هه‌وای تو بجوولیمه وه؟ پیت وایه ژیان له گه ل تو هینده راحه ت و ئاسانه؟

ــ به راستیته؟! ئه ی که وایه بو ده ست له م جوره ژیانه هه لناگرین؟! من هه ر دروست بویه هاتم بو لات... هاتم پیت بلیم که من له‌وه زیاتر تاقه‌تم نه‌ماوه... که ئه‌م جوره ژیانه مه‌یل و ئاره زوی ژیان له به ین ده بات. ئه مه هیچ دلخوشی یه کی تیدا نییه؛ ژیان نییه و ئه شکه نجه یه... بو توش. من ده مه وی کوتایی به مه بینم و... و دوور بروم...

ــ باشه، له سه ر چی راوه ستاوی... برو... تا حه ز ده که ی لیره دوور ببه وه ...! ئه سله ن بو هاتووی بو ئیره؟ ده ته وی من چی بکه م؟ ده ته وی کرنوشت بو بکه م و لیت بپاریمه وه که نه روی؟! ئه گه ر به ته مای شتی وای، به سه هوو چووی چون من له م قوماشه نیم...

ــ باشه، ئه وه چ قسه یه که ده یکه ی؟! ئه مه ره زاله ته...

ــ ئه ری وایه. به لام پیت وایه ره فتاری خوت زور جوانتره؟ به راستی پیت وایه...

ــ نا، من هیچ پیم وا نیه! نامه وی فکر له هیچ بکه مه وه ... ئیتر لیم گه ری.

ــ من هه ر نات بزیوم.

بیده نگی. هه ر دوو له فکر دان. فانوسه که کز دایسی. وولات ورده ورده خه ریکه رووناک ده بیته وه.

ــ به لام سه ره رای هه موو شتیک، حه ز ده که م بم زانیبایه له و چوله واره دا چیت به سه ر هات...؟ ته نیا، له نیوه شه ودا و ئینجا... ئه م «بریاره» ش! بیگومان شتیک رووی داوه!

ئه مه ی ووت و دیسان نیگایه کی پرگومانی تی بری.

ــ من ئیتر به راستی له و باسه ماندوو بووم. مه گه ر نه م ووت هیچ نه بووه... له وانه یه هه مووی ته ئسیری ئه عصابم بی... ئه م دووایی یانه خه وم زور خه راپ بووه و هه ر له بیرکردنه وه دا بووم، بیری ئه‌وه ی که ریگایه ک بو ده رباز بوون

بدوزمه وه...

ـ ئی...

ـ له وه ده چی باوه رم پی نه که ی.

ـ قه بوول بکه که قسه که ت زور سه یره و بو باوه ر پیکردن نابی. خوت که میک بیری لی بکه وه... شتومه کی پرژ و بلاو، جل و به رگی دا دراو و فرمیسکه کانت... بو ناته وی روو راست بی له گه لم؟! تو بریارت داوه که ئیتر هه موو شتیک له به ینی ئیمه دا ته واو بووه... که وابی ئه گه ر له و چوله واره دا «شتیکیشت» به سه ر هاتبی، بو په یوه ندی نیوان ئیمه بایه خیکی نیه و هه ر بویه ده توانی به دلی راحه ت باسی بکه ی. خوشت ده زانی که به هه زار ئینسانی لات و به ره لا به ده ره وه ن... نامه وی تاوانبارت بکه م... به لام درو مه که. ئیستا ئیتر ده توانی بوم بگیریه وه، هه ر وه ک بو برایه ک...

ـ ئه وه ده لیی چی؟ ده زانی مانای ئه م قسانه چن؟ ئه م جوره فکرانه له کویوه دینی؟ سه یره که تی ناگه ی ئه م قسانه ت ئیهانه تن... په ست کردنن... تی ناگه ی...؟! تو چون دلی ووتنی ئه م قسانه ت هه یه؟ ده توانی...

(هه ستی به خه یالاتی ده سگیرانه که ی کرد و له راده به ده ر تووره بوو)

ـ تو چ « هاوری یه کی» که ناتوانی حورمه تی هاوری که ت رابگری؟! که ناتوانی... بو ده بی هه میشه به گومان بی به شتیک... هه ر وه کوو ئیستا! هه ر له به ر ئه م جوره شتانه یه که ده مه وی به جیت بیلم. کاتی تو به م جوره ده دویی؛ کاتی به م جوره ئیهانه تم پی ده که ی، ده مه وی هه لیم و لیت دوور بکه ومه وه؛ هه ر وه ک چون ئه م شه و له چنگ خیوه کان هه لاتم... ئاخر من بوچی توم خوش ده وی...؟! بو...؟

ده سگیرانه که ی که میک نه رم بووه وه و ووتی:

ـ هه ر به راستی ئیستاش منت خوش ده وی؟

ـ چاره ره شی من هه ر له وه دایه...! تو نازانی ئه م چه ن روژه چه نده زه جرم کیشاوه. بیست جار بریارم دا و بیست جار په شیمان بوومه وه. تاویک پیم وایه که ناتوانم بی تو بژیم؛ تاویکیش بیر له «تیز» ه که م ده که مه وه و هه لویستی تو سه باره ت به خوم...

ـ هه لویستی من؟! هه لویستی چی؟

ـ خوت باش ده زانی که منت خوش ناوی... له وانه یه بلیی وانیه. به لام به هه ر حال من به وه نالیم خوشه ویستی...

ـ من نازانم تو چونی لی حالی (له خو رازی و بی خه یال بوو) به لاشمه وه گرینگ نییه. به لام یه ک شت به لامه وه روون و ئاشکرایه؛ ئه ویش ئه وه یه که تو سه ره رای هه ول و ته قه لای ئه وه ی که پیم بسه لمینی که گوایه «عالم و زانا»ی و خه ریکی «لیکولینه وه ی زانستی» جوراوجوری؛ بنیاده میکی گیژ و ناحالیت. ده لیی منت خوش ده وی به لام به ته مای به جیم بیلی. قسه ی بی مانا! ته نیا له میشکی پووچ و به تالی که سیکی وه کو تو دا ئه م جوره فکرانه په یدا ده بن...! ئی، خیزانی نازه نین، بوم هه یه سه یری چاوه کانت بکه م؟! (سه ری گرته نیو ده سته کانی)

ـ ئیستا چونی؟ که میک بزه ت بیتی! خو کوتاییت به خوش ویستنی من نه هیناوه؟ نا، ئه ح ! ژنیکی سه ربه خو و تیگه یشتوو که له تاریکایی بترسی...! ناکری ئیستا بلیی چ به لایه کت به سه ر هاتبوو؟ ترسه نوکیکی وا! له سه ر ئه م حاله ش را بریاری داوه به بی یارمه تی و پشتیوانی من به ره نگاری ژیان بیت! خوت به باشی ده زانی که شتی وات له ده ست نایه... که وابی بمگره باوشه وه ، توندتر، توندتر. دیاره که منت خوش ده وی. ئه م قسه قورانه بو چی بوون؟ چ خوشی یه ک له وه داده بی که هه م خوت ئازار بده ی و هه م من؟! نا، پیاو ده بی هه میشه هاوساری ئیوه ژنانی به ده سته وه بی! هه ر بویه ش ئیتر ویلت ناکه م... به یانی زوو به یه که وه ده چینه شار و شر و شالات و کتیبه کانت کو ده که ینه وه و ده یانهینینه ئیره... ئه مه ئیتر قسه ی تیدانیه. دلنیابه لیره ژیانیکی باشمان ده بیت...! چیه بو وا حه به ساوی؟!

ـ نا، حه به ساو نیم...

ـ ئه ی چیه؟

ـ هیچ، هه ر وا له فکر دام...

ـ فکری چی؟

ـ شتیکی وا نیه... شایانی ئه وه نیه ئیستا قسه ی لی بکری.

کوره که ئاخیکی هه لکیشا و ووتی:

ـ ئی باشه. به‌لام به هه‌ر حال زور سه‌یر دییته به‌ر چاو... من له تو ناگه‌م. بروانه خه ریکه رووناک ده بیته وه و هیشتا وچانیکمان نه داوه و رانه کشاوین. تو ئیستا بیگومان ماندووی. چیه، دیسان بیر له چی ده که‌یه‌وه؟

ـ هیچ... شتیکی تایبه ت نیه... شتیک نییه خوی پیوه ماندوو بکه ی. تو زور شیرین و نازه نینی.(هه ر وه کو منالیک بلاوینیته وه، ئاوا ده ستی به سه ری کوره که دا هینا. چی کردبایه که کوره که زور ئازاری نه دیبا؟ ده سگیرانه که ی هه ر وه کو منالیک سه ر حال و بزوز بوو و به شیوه ی تایبه تی خوی خوشه ویستی ده کرد...مانه وه له لای ئه و و له گه لیا ژیان، خوش بوو. چ بکا؟ ده س له بریاره که ی هه لگری و بو ماوه یه کی تریش راوه ستی... هه ولیکی تریش بدا بو ژیانی هاوبه ش...)

کوره که ووتی:

ـ به‌لی، سبه‌ینی دوای نیوه‌رو، ده‌چینه شار و کتیبه‌کانت دینین... قه‌فه‌سه‌ی کتیبه کانت لیره دا ده نیین... و تو ده بییه خیزانی نازه نینی ماله که م. گویت لییه؟

ـ ئه ری، گویم لییه. (به وه حشه ته وه جوابی دایه وه. کتیبه کان بگوازنه وه... واته به یه کجاری بگوازیته وه ئیره... ئه ی « ماموستا» خوشه‌ویسته‌که‌ی چی...؟ ئه‌ی کتیبخانه چی...؟ واته ئیتر واز له کاری زانستی بینی... به‌م جوره تا سه ره تای سالی داهاتووش «تیز» ه که ی ته واو نابی. نا! ده بی را بکا، را بکا... ئه گه ر بیتوانیبایه بیانوویه ک بینیته وه و ته نیا رویشتبایه شار...! ده بی هه لی... به زووترین کات... هه ر به یانی. به یانی، به یانی...

ده سگیرانه که ی پرسی:

ـ چیته؟ بو ئاوا ئالوزاوی؟! دیسان چاوی به فرمیسکت!

ـ چونکه سه ره رای ئه و هه موو شتانه، هه ر خوشم ده ویی... چونکه خوشم ده ویی... خوشم...

* وه رگیراو له سوئدی یه وه: **"Den stora kärleken"** ته رجه مه ی **Lennart Westerberg** **سالی ١٩٧٨.**

***

کاریکاتیر

(هونەرمەندی ئەم ژمارەیە)

* کاریکاتیریست: ئارام عبدالله حسین
* لە دایك بووی: هەولیر ١٩٦٩
* دەرچووی کولیجی ئەندازیاری، بەشی کارەبا، سالی ١٩٩٠
* پینج پیشانگای تایبەتی هەیە، لە گەل هەندی کاری‌تری هاوبەش، کە ئەمانەن:

_ لە یەکی ئەیاری ١٩٩٢ لە باغی گلکند لە هەولیر.

_ لە یەکی ئەیاری ١٩٩٣ لە هەمان شوین.

_ لە ٩_٨_١٩٩٥ لە هولی میدیا لە هەولیر.

_ لە ١٠_١_١٩٩٦ لە ناوەندی روشنبیری سەردەم لە هەولیر.

_ لە یەکی ئەیاری ١٩٩٦ لە هەولیر و رانیە.

* کارە هونەری‌یەکانی لە زوربەی روژنامە و گوقارە رادیکال و کریکاری‌یەکان‌دا بلاو کراونەتەوە.
* ئەندامی مەلبەندی ئەدەب و هونەری کریکاری‌یە.

***

ره‌گه‌زه‌كانی ئیستاتیكای شیعری و
سه‌رنجیك له شیعره‌كانی ,,هانا,,ی ژماره ٣

مه شخه ل

شوربوونه وه به ناخی حه قیقه ت، به دنیای ووشه، شوربوونه وه به ئیحساساتی ناسكی شاعیر، ووردبوونه وه له و كلافه هاواره ی خه می لی ده تكی، له و زامه ی كه ناسوری باوه شی پیاكردووه، له و ژانه ی چنگی له ئاسمانی دل گیركردووه، له و زه رده خه نه یه ی كه ئاونگی ئاسویه كی گه شی بو ژیان لی ده تكی.... تاد، لیره هه سته مرویی یه كان به ئه ندازه ی راستگویی شاعیر به رجه سته ده بیته وه و، هه ر لیره شه وه ریز له و هه سته ده گیری.

من ئیستاتیكا له راستگویی ئه‌بینمه‌وه.... ئه‌گه‌ر جوانی ته‌نها ره‌نگه‌كان بیت، ئه‌وا به‌شیكی حه‌قیقه‌ت له‌ده‌ست ده‌ده‌ین. ده‌بی به‌شوین ئه‌و ره‌گه‌زه نادیارانه‌وه بین كه تا ئیستا بیجگه له هونه ری شیعر، هیچ شتیك په ی پی نه بردووه. لیل بوونی به ر ته متومانی ری، نیمچه سیبه ری شاداریكی ژیر هه تاویكی خنكاو له ناو په له هه ورا، ده نگی سیحراوی نمه بارانی پاییزان، موسیقای شه پوله سه ر شیته كانی كه نار ده ریا، سه مای له رینه وه ی ئاشقانه ی گه لا.... ئه مانه پیك‌هینه ری دیوی دووه می ئیستاتیكان كه شاعیر وه ك راستگوییه ك ده بی ده ست و په نجه ی هونه رمه ندانه ی له گه ل نه رم بكات. قه لای خه یالی شاعیر هه روا به ئاسانی خوی نادات به ده سته وه.

چركه هه سته كان خیران، جار ناجاره ش له سه ره خو له ژیر بالی ووشه كانه وه ده كه ونه به ر ته وه ره ی هه‌ستی مروف. ناسینه‌وه‌ی له‌حزه حال‌گرتووه‌كانی شاعیر، خالی بنچینه‌یی‌یه له تیگه‌یشتن له هه ست، له ئیستاتیكا، له هونه ر؛ زه مه نیش بی ئاوردانه وه هه نگاوه كانی هه ست ده پیچیته وه.

چ قودره تیك ده توانی نهینی یه كانی ناو ده روونی ووشه ده ربخات و روحی به به ر دا بكات؟

تابلوی شیعری كاریكی سه‌خته؛ هونه‌رمه‌ند ,,شاعیر,,ی چاوتیژ ده‌توانی هیلكاریه‌كانی ده‌روون و ئه ندیشه به ووشه بنه خشینی.

لیكولینه وه له بنه ما و پیكهینه ره ئه سلی یه كانی شیعری، راپسكانیكی سه ره تایی یه بو شوربوونه وه به دنیای جوانی و جیهانی پشت جوانی‌دا. كه ئه‌م باسه هه‌نگاویكی بچكولانه‌یه و، خوزگه قه‌له‌مه به برشته كان ده كه وتنه گه ر.

ئه م هه نگاوه ش ته نها له ژیر سیبه ری شیعره كانی ,, هانا,, ی ژماره ,, ٣,, دا هه لهینراوه.

ره‌نگ:

به‌رجه‌سته بوونی ره‌نگ له شیعر و ده‌ركه‌وتنی فیزیاویانه‌ی شیعر له میانه‌ی خوبه‌ده‌سته‌وه‌دانی

مه به سته کانی شاعیر، بوشایی یه ک پیک دیت که ته نها له ووردبوونه وه ی هارمونیانه ی له حزه هه ست پی کراوه کانه وه ده بینریت. کاتیک وینه شیعری یه کان (چ ساده یان ئالوز) لیک هه لده پیکرین، ده زووله ی لیک گری دانیان ده بی وه همی و روحی بیت. ئه و کاته ی بوشایی ده که ویته نیو ووشه کانه وه، ته ته له ده که ویته هه ستی شاعیر و شیعره که ش تووشی ووردبوون ده بیت.

سومای چاوم... لیت ناگرم
شه ر خوازه کان...
گیانی راپه رینیان...... تاساند
نانی برسی یه کانیان.... فراند
کوردیان له کوردستان توراند
هه زارانی وه کو تویان....
به ره و هه نده ران..... هه لفراند...

برووسکه یه ک بو هه نده ران_عه بدول حسین_ هانا_ ۳_

له م کاته دا هه ستیکی مونسه جیمی تیک چرژاو نابینریت، کومه له بوشایی یه ک حوکمی به ده سته که شیعر ده کاته قوربانی، نه ک داهینان. خه یال لیره مه لیکی په روبال کراوه و له قه فه سی چه ند وینه یه کی چوون یه کدا به نده. له کاتیک دا به پیچه وانه وه، ده بی سنووری خه یال شتیکی نادیار بیت. له دیاریکردن و به رجه سته کردنه وه ی ره نگ له شیعر چه ند هوکاریکی هونه ری تر هه ن، که نه خشی به رچاویان هه یه، وه ک دارشتن و ،،صیاغه،، کردنی وینه کان. شیعری دیر به دیر لاوازه و ناتوانی خوینه ر کیش بکات بو ئه و دیو نهینی یه شارا وه کان. هه ربویه ره نگه کان وون ده بن و خوینه ریش به یه کجار خویندنه وه ی شیعره که، تاسه ی خوزگه کانی ده شکی.

ره شه بای نه فره ت هه لی کرد
به و درویه ی له بلندگوی هه له وه را
له گه ل گه نم و
ئاوه دانی و
گه ردن و
ئازادی کرا.

عبدالقادر سعید_ هه لبژاردن_ هانا_ ۳

لیره خودی بوشای یه که وتوته به ر فلچه ی بی ره حمانه ی شاعیر و ره نگ بوته شتیکی ،، مجهول،،.

شاعیر نه یتوانیوه ده وری دیپلوماتیکی شاره زا بگیری له نه خشاندنی تابلوکه و، بوشاییه که ش هه ر به ره نگی خوله میشی ده مینیته وه و شیعره که ش جوانی له ده ست ده دات.

ئاو و گلی ئه م سرووشته

بو پیویستی خه نده ی مروف، ده که ین به هونراوه ی ژیان.

پیستی ئه سمه ری ئیمه یه

به رد و خشتی خانووی به رز و، شه قامی شار

ده شیلیت و

ئاره قه ی خوین، هه ل ده سوی له گیانی دیوار.

(زه نگی شورشی کریکاران _ جه میل ره نجبه ر_رووباری خوین _١٩٨٢)

سه رنج بده ن! له دوو وینه ی جیاواز به په یوه ندی یه کی روحی، نهینی یه که چون به رجه سته ده بیته وه. شیلانی به ر دو خشتی خانووی به رز، کردنی ئاو و گلی سرووشت به هونراوه ی ژیان له پیناو خه نده و ئاسووده یی مروف ، سوانی ئاره قه ی خوین به گیانی دیوارا... ئه مانه جوانی ده به خشنه چاو و دل و بیری خوینه ر. هارمونیای موسیقی شیعری و له حزه ی هه ست پیکراوی شاعیر تیک هه لپیکراون و تابلویه ک به دیار ده که وی و، خوینه ر به ئاسانی ده توانی په نجه بخاته سه ر ته وه ره ی هیلکاری یه کان و هیچ بازنه یه کی داخراوی به ده وردا نه کیشراوه.

ره گه زی ره نگ له ئیستاتیکای شیعری له و لیک هه لپیکرانه ی هارمونیاو له حزه هه ست پیکراوه کانه وه له دایک ده بیت و تیشکی جوانی ده به خشیته دل و ده روون. جیا له م حاله ته شیعر وورد و خاشه و خه سله تی جوانی له ده ست ده دات.

ده نگ:

ره گه زی ده نگ له مه دای فه زای شیعری دا حه ساسه. زور جار شیعر به هوی لاوازی ئه م ره گه زه وه زیندووبوونی خوی له ده ست ده دات. موسیقا و له رینه وه ی سه دای ووشه کان له دیره شیعری یه کاندا جوره ده نگیک پیک ده هینن که ده بیته مایه ی ئینسجامی ده روون و بیر له گه ل مه به ست و ناوه روکی شیعر. لیره دا دیسانه وه پروسه ی لی هه لپیکرانه که ده ست پی ده کاته وه و، شاعیری هونه رمه ند ده بی ئاوازه یه ک له دوای یه که کان به ووشه ی گونجاو (تعابیر)ه شیعری یه کان بینیته بوون.

ئه گه ر ره نگ وون بی له شیعر، ئه گه ر لیک هه لپیکرانه که ی دل و ده روون و مه به ست به ئه نجام نه گه یشتبی؛ ره گه زی ده نگیش ناشاز و دوور له ویسته.

کش مات مامه..

کش مات کاکه

دره نگ وه خته و خه ریکه تاریکی دابی.

ئیوه توویکتان چاندووه

له باتی گول،

درک ده گری

خوینی ئه و خه لکه ش ئاو نی یه

رابوه ستی.

(دوور که ونه وه _ لاله ی هه ژار _ هانا_ ۳)

له م کوپله یه دا پینج هه ناسه ی شیعری هه یه، پینج ئاواز هه یه که ژیکانیان جیاوازن. ره گه زی ده نگ په راکه نده یه و لیک هه لپیکرانه که غائیبه و هه ر بویه ش ئاوازی جیا جیا و ,, متقاطع،، خوی ده ئاخنیته بیر و دل، (مه به ست له ئاوازی کورت و دریژ نی یه). له م حاله ته دا له بری ئینسجام جوره دوورکه وتنه وه یه ک دروست ده بیت له نیوان شیعر و خوینه ر.

ئه لین هه رگیز

که سیان وه ک من

شاد نه دیوه.

ئه لین بزه دایم

به سه ر لیومه وه دیاره و

سیبه ری خه مم لی دووره.

(چاوی بی هیز _ چیمه ن _ هانا _ ژماره ۳)

ده نگ و ره نگ پیخوره ی مه به سته لای شاعیر، شاعیر مه به سته که ی بو خوینه ر به ئه سل و ده ره جه یه ک زانیوه. له رینه وه ی ووشه و به رزکردنه وه ی سه دای موسیقی دیری شیعر که‌وتونه ته ئه و دیووی کیوی ناوه روکه وه.

هه ورازی کور، پشتی شاخیکی به عومره و

بو پیشمه رگه دانه ویوه.

ئیواره یه و ریچکه و ریزی یه ک له دوای یه ک

به ره و بناری ئه و دیوه.

ده نگ: هه ر پرمه ی وولاخیکه و

وورده به رد و زیخی ژیر پی

بی ده نگ، بی ده نگ، به سه ر پشتی وولاخه که ی پیشه نگه وه

ته رمی شه هید، دوو ده ستی شور به ره و زه وی.

....

(شیرکو بیکه س _ که شکولی پیشمه رگه _ لاپه ره؟)

چاو بده نی! شاعیر چون هونه رمه ندانه چرپه کان وینه ده کیشی. پرمه ی وولاخ، ده نگی وورده به رد و زیخی ژیر پی ی پیشمه رگه، بی ده نگی یه کی گشتی له ریره ویکی به کومه ل. ده زوولـه وه همی یه کان (روحی یه کان) له نیوان ووشه کانه وه به ئاشکرا سه رنجت راده کیشن. چرپه و موسیقا یه ک له دوای یه که چوون یه که کان، ئاوازیکی هونه رمه ندانه، دل و ده روون، بیر و هه ست ده ئاخنیته دوو توی ی مه به سته که یه وه. پروسه که ده گاته دواقوناغی خوی.

زه مه ن:

ره گه زی زه مه ن، دووری " بوعدی" شیعری دیاری ده کات له په یوه ند به و بوشای یه ی که تابلوکه ی تیا به رجه سته ده بیت و، ده نگ و ره نگی تیادایه. زه مه ن به شیک له نهینی یه کان که شف ده کات؛ چونکه له حزه هه ست پیکراوه که ی شاعیر به رجه سته ده کاته وه و رووی جوانی شیعر ده رده خات.

زه مه ن ئازاده و په یوه ندی یه کی قولی هه یه به خه یاله وه. لیره وه ئه بعاده کان نادیارن و ناوه روکه که ش له و فه زایه دا ده توانیت جوریک له کامل بوون و پیگه یشتن به خویه وه ببینی. چه نده ره گەزی زه مه ن به رته سک بیت، خه یالیش بچکولانه یه و مه به ستی شیعریش کا ل و کرچ ده رده چیت. لیکولینه وه له ره گه زی زه مه ن، به مانای رابردوو و ئیستا و داهاتووی رووداوه کان نی یه، به لکو ساته له حزه ی چاوکردنه وه ی شیعره.

لیره
له م شاری مشکه دا
هه ناسه کان..
بونی تاعونیان گرتووه.
لیره سه رما مه رگ ده لی
ئاگردانه کانیش قوراو؛
که له گه ته،
حه سره ت باری که له گه ته.

(لیره _ شوان محمد _ هانا ژماره ٣)

چرکه کان یه ک به دوای یه کدا دین. هه ناسه بونی تاعونی گرتووه، سه رما مه رگ ده لی، ئاگردانه کانیش قوراو. سی چرکه ی جیاواز که له راستی دا یه ک چرکه و یه ک زه مه ن نیشان ده دات.

واتا له له حزه یه کدا کومه لیک شت رووی دا وه. هه ر له هه مان له حزه شدا، چه ندین شتی تر رووی داوه. به لام زه مه ن هه ر ئه و له حزه داخراوه یه و بازنه زه مه نی یه که تیک نه شکاوه. ئه مه بو چیروک گونجاوه ، به لام بو شیعر نیشانه ی ده ست کورتی و لاوازی یه.

شه مال دیت و
په یامی مه رگه ساتیکی تازه دینی.
ئه لی هیشتا
هه نگی ئاشق
جی خه لوه تی به رنه داوه.
زه رده واله
شیله ی گولان زه هر ده کات
وه گولزاریش به م نه غمه یه
ئاسای یه، ئه گه ر ببیت به که لاوه.
(نامه ی شه مال _ حه مه عه لی حه سه ن _ هانا _ ژماره _۳)

له حزه زه مه نی یه که نامه که ی شه ماله. ئه و دووری یه زه مه نی یه ی که له نیوان هه واله کان و له حزه ی گه یشتنی نامه که دایه، بازنه یی یه. که شه مال دیت، رووداوه کان که شف ده بیت. نامه که هویه که بو که شف کردنی حه قیقه ته کان، نه ک ده رخستنی جوانی ئه و حه قیقه ته له مه ودای زه مه ن دا.

من ئه و که سه م
هه موو روژی،
ژیانی ئه مروم ده فروشم
بو کرینی نانی سبه ی.
ئه مروش دیسان هاتوومه ده ر
هه ی ژین، هه ی ژین
ژیانی ئه مروم بفروشم
(ریبولر _ پیشه نگ _ژماره ؟ _لاپه ره ؟)

لیره بازنه که تیک ده شکیت و ریبوار باز ده داته ئه و دیو بوشایی زه مه نه وه. شکانی بازنه که ده گه ریته وه بو ده رخستنی سیما جیاوازه کان له له حزه جیاوازه کان دا. جوانی لیره دا پرشنگ ده خاته وه. به رجه سته کردنه وه ی چه ند زه مه نیکی ناسراو له شیعردا نیشانه ی هیزی شیعری یه. گواستنه وه و جی گورکی ی له حزه شیعری یه کان، یانی نادیار بوونی سنووری زه مه ن.
لیره شه وه خه یال بی سنووره. ئه مه ش یارمه تی ده ری شاعیره له جیخستنی مه به ست و ناوه روک. به واتایه کی تر؛ پروسه ی لی هه لپیکرانه که هه ست پی ده کریت.
ده رکه وتنی ئه م ره گه زانه له شیعردا، ده لیلی وجودی هونه ره. لاوازی یان نه بوونی هه ر یه ک له م ره گه زانه جوانی له جوانی خوی بی به ش ده کات و تابلو شیعری یه که ش به کال و کرچی ده سپیری.

له کوتاییی دا سلاو بو هه موو ئه و قه له مانه ی که وتونه ته به ر ره خنه ی ئه م باسه وه.

***

سه‌باره‌ت به ماهیه‌تی مه‌زهه‌ب

به هرام ره حمانی

دوای کوتایی پی هاتنی ده‌وره‌ی «شه‌ری سارد» و بلاوبوونه‌ی نه‌خوشی «دیموکراسی»، ده‌یان شه‌ری وه‌حشیانه‌ی نه ته وایه تی و مه زهه بی له م سه ر و ئه و سه ری جیهان دا، هه لگیرسان و به ملیون ئینسان ژیانیان لی حه رام کرا. دیسانه وه جه هل و خورافه ی مه زهه بی و ناسیونالیستی، ئه م باوه ره دواکه وتووانه و کونه په رستانه ی بورژوازی، خرایه مه یدانی سیاسی و کومه لایه تی یه وه. به پیی ئاماری ره سمی، ته نیا له ماوه ی ده سالی رابردوو دا دو ملیون مندال له م شه رانه دا بوونه قوربانی. له ئیران، ئه فغانستان، سومالی، عه ره بستان و... به پیی قانوونی خوا و ئیسلام، ده ست و لاق ده برن؛ به رده باران ده که ن؛ له به ر چاوی خه لک سه ر ده برن؛ کچانی منال و که م ته مه ن به پیی قانوونی ئیسلام و شه ریعه تی «محمد» ی ، تجاوزیان پی ده کری. ده کری که سیک بو وجودی ئینسان حورمه ت دانی، به لام له به رانبه ر خورافه ی مه زهه بی و میللی و زور و چه وسانه وه ی سه رمایه داری دا، بیده نگ بی؟

«لودویک فویه‌رباخ» یه‌کیک له‌و که‌سانه بوو که له ناوئاخنی مه‌زهه‌ب گه‌یشت و به توندی دایه به ر ره خنه. «ووتاره کانی سه باره ت به ناو ئاخنی مه زهه ب» ئه و ووتارانه ی فویه رباخن که له ماوه ی چوار مانگ دا له دیسامبری سالی ۱۸۴۸ تا مانگی مارسی ۱۸۴۹ بو جه ماوه ریکی به ربلاو له کریکاران، خویندکاران و تاقمه ئاکادیمیکه کان له دانشگای «هایدلبرگ» ی ئالمان پیشکه ش کراون. ئه م کتیبه ماوه یه ک له مه و پیش له لایه ن «نیکی خوش ئاره زو» له ئالمان به فارسی ته‌رجه‌مه کراوه. ئیمه بو ئاشنا بوونی خوینه‌رانی به‌ریز له باسه کانی «فویه رباخ» چه ن به شی جوارجور لیره دا دینینه وه :

... زوریک له و به لایانه که ئینسان له مه پیشتر، هه ولی ده دا به که لک وه رگرتن له مه زهه ب به ره نگاریان بی؛ ئه مرو ئیتر شارستانیه تی و کوششی ئینسان به که لک وه رگرتن له ئامرازی سروشتی له به ینی بردوون یان یه کجار زور بی هیزی کردوون. مه زهه ب به رهه می ده وره ی منالی ئینسانه . یان باشتره بلیین که ئینسان له مه زهه ب دا وه کوو منال دیته‌روو. منال ته‌نیا به که‌لک وه‌رگرتن له هیز و توانایی‌یه‌کانی خوی ناتوانی ئامانجه‌کانی خوی وه‌دی‌بینی. مناله‌که روو ده‌نیته دایک و باوکی خوی؛ ئه‌و مه‌وجووداته‌ی که خوی گریدارو به‌وانه ده زانی؛ به و هیوایه ی که به یارمه تی ئه وانه وه به ئاره زوکانی بگات. مه زه هه ب، سه رچاوه و موقعیه ت و گرینگی خوی قه رزداری ده وره ی منالی مروقایه‌تی‌یه. به‌لا م ده‌وره‌ی منالی له هه‌مان کات‌دا، ده‌وره‌ی جه‌هل و بی ئه‌زموونی یه . ئه و مه زهه بانه ی که ده وره کانی دواتر دا هاتنه دنیا و وه ک «مه زهه بی نوی » نیو براون، وه کوو مه سیحییه ت، له راستی دا نوی نه بوون. به لکوو ئایینی ره خنه گرانه بوون. ته نیا کاری ئه م ئایینانه ئه وه بوو که خه‌یالاتی مه زهه بی ده وره کانی سه ره تایی مروف، هیندیک ده‌سکاری بکه‌ن، لایه‌نی (معنوی) پی بده‌ن و له گه‌ل سه‌رده‌می پیشکه‌وتووتری گه‌شه کردنی مروقایه تی دا سازگاری بکه ن...(لاپه ره ی ۲۴۹)

...مه زهه ب به تایبه تی له تاریکه سه لاتی جه هل و له ده وره ی روژ ره شی و ده سته وه ستانی و فه رهه نگی سه ره تایی و دواکه وتووانه دا ده خولقی. واته له و کاته دا که «خه یال» بال ده کیشی به سه ر ته واوی توانایی و لیهاتوویی ئینسانی دا و ئنیسان سه رگه رمی یاخی ترین و ناماقو ل ترین بیر و بووچونه کان ده بی. به لام مه زهه ب له پیویستی ئینسان به نوور و فه‌رهه‌نگ، یان لانی که‌م له ده‌سکه‌وته‌کانی به‌رهه‌م‌هاتوو له فه‌رهه نگیش سه رچاوه ده گری. به م حاله وه مه زهه ب، له راستی دا یه که م شکلی سخیفانه ی و پروپووچی فه رهه نگی ئینسانی بوو. هه ر به م هویه وه شه که هه ر

ده وره یه ک و هه ر قوناغیکی گرینگ له میژووی شارستانیه تی مروف دا، به مه زهه به وه ده س پیده کا. هه ر شتیک که له دوایی دا که‌وته ناو چوارچیوه‌ی تیکوشانی سه‌ربه‌خوی ئینسان و بوو به فه‌رهه‌نگ، به‌ر له هه‌موو شتیک، شیوه‌یه‌ک له مه‌زهه‌ب بوو. هه‌موو هونه‌ره‌کان، ته‌واوی به‌شه‌کانی زانست، (یان باشتره بلیین سه‌ره‌تایی‌ترین ده س پیکردنه کان، یه که م بنچینه کان؛ چون هه ر هونه ریک یا زانستیک که به پله ی به‌رزی تیگه یشتوویی بگا، ئیتر کوتایی به مه زهه بی بوونی دیت). له ئه سل دا مه ربووت بوو به مه زهه ب و نوینه ره کانی واته روحانیه کان. (لاپه ره ی ۲۵۰)

... مه‌زهه‌ب به پیی ماهیه‌تی تایبه‌تی خوی، هه‌لگری (عناصر)ی دژی فه‌رهه‌نگی‌یه؛ چون تیده کوشی ئه و بیر و بووچون و داب و نه ریتانه ی که ئینسان له ده وره ی منالی خوی دا خولقاندنی، ئه به دی یان بکا و وه ک قانونی ده وره ی بالغ بوونی به‌شه‌ر به سه‌ر ئینسان‌دا بسه‌پینی. له‌و شوینه‌ی که ئینسان پیویستی به خوایه ک هه بی که پیی بلیی چون ره فتار بکا ـ هه ر به و جوره ی که فرمانی دا به قه ومی به نی ئیسرائیل که له شوینیکی تایبه تی دا له یه ک جیا ببنه‌وه ـ و له سه‌رده‌میک که به ته‌واوی دوور له شارستانیه‌ت بی، ئا له‌و کاته‌دا ئینسان له قوناغی مه زهه بی دایه... (لاپه ره ی ۲۵۴)

... ئه‌رکی سه‌ره‌کی سه‌رده‌می ئیمه، مه‌زهه‌بی کردنی ئینسانه‌کان نیه به‌لکو فیرکردن و گه‌شه‌پیدانی زانست و فه‌رهه‌نگ له ته‌واوی مه‌یدانه‌کانی ژیان دایه. سه‌رانسه‌ری میژوو تا سه‌رده‌می ئه‌مرو ئه‌وه‌مان پیشان ده‌دا که گه وره ترین ترس و ئیرعابه کانی (میژوو) په یوندیان به مه زهه به وه بووه نه ک به فیرکردن و زانست و فه رهه نگه وه. هه ر مه زهه بیک که بناغه ی له سه ر خواناسی دانرابی ـ که ته نیا هه ر ئه م نه وعه له مه زهه بیش له به ر ده ست دایه ـ هه‌لگری خورافه‌یه‌و خورافه ش ده‌توانی هه‌موو چه‌شنه زولم و زور و وه‌حشیگه‌ری و بی‌ره حمی یه‌ک بینیته دی. (به‌لام) سه‌باره‌ت به جیا کردنه‌وه‌ی مه‌زهه‌بی ساخته‌کار له مه‌زهه‌بی راسته‌قینه که هه‌موو چه‌شنه زولم و بی ره حمی یه کی لی ده رهاویشترابی؛ (مه سه له که) زور ئاسایی یه و له راستی دا (ئه م جوره مه زهه به) مه زهه بیکه که فه‌رهه‌نگ و زانست سنووری بو داناوه و روونی کردووه‌ته‌وه. هه‌ر بویه‌ش ئه‌و که‌سانه ی که سه‌ر به‌م جوره مه زهه بانه ن به لام قوربانی کردنی ئینسان، ئه زیه ت و ئازاری داهینه ران، سووتاندنی جادوگه ران، ده رکردنی حوکمی مه رگی «گوناباری هه ژار» و ئه م جوره بی ره حمی یانه، ره د ده که نه وه ؛ نابی دل ناسکی و دل سوزی یه که یان به حیسابی مه زهه ب دابنری به لکوو ئه مه ته نیا له فه رهه نگ، شعور، دلسوزی و ئینسانیه تی خویانه وه سه رچاوه ده گری و دیاره (سه ره رای) مه زهه بی بوونیان، ساحه بی ئه م خه سله تانه ن. (لاپه ره ی ۲۵۶)

... شه‌رتی وجوودی ته‌واوی خواکان، له راستی‌دا بی عه‌قلی و بی توانایی ئینسان له هه لسه نگاندنی سروشت وه ک سروشته. ئیسنان هه‌رچی نه‌زان‌تر، نه‌فام‌تر بی و خووی وه‌حشی‌تری هه‌بی، ره‌نگدانه وه ی خوی زیاتر له سروشت دا ده بینی و که متر ده توانی خوی له سروشت جیا بکاته وه. خه لکی «پیروو» له کاتی دیتنی گیرانی روژ دا، پییان وابوو که هه تاو به هوی هه له یه ک که له وان رووی داوه، لییان تووره یه. (لاپه ره ی ۲٦۲)

... خوا چاوی دیتنی سروشت و مروفی نیه. ئه و ده یه وی که ئینسان ریزی لی بگری، خوشی بوی و دیلی ئه و بی. ئه و داواکاری ئه‌وه‌یه که هه‌موو شتیکی‌تر هیچ بیت و ته‌نیا ئه‌و شتیک بی. واته «ته ئیسم» ـ خواپه رستی ـ چاوی دیتنی ئینسان و جیهانی نیه و هیچ شتیکی باشیان پی ره وا نابینی. (لاپه ره ی ۲۳۳)

... ئه و ئه قینه ی که به هه شتی خه لق کردووه و ده رد و ره نج به هیوای به هه شت داده مرکینی، هه ر ئه و ئه قینه یه که نه خوشه که دوای مردنی شیفا ده دا، که تینوایه تی ده شکینی و برسیه کان تیر ده کا دوای ئه وه ی که له برسیایه تی و تینوایه تی هیلاک بوون. (لاپه ره ی ۲۳۵)

***